

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Andra kammaren.

Nr 33.

Lördagen den 4 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 231, angående överenskommelse mellan svenska staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

§ 3.

Till avgörande företogs konstitutionsutskottets memorial, nr 14, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

*Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.*

Efter föredragning av utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälningar jämlikt § 107 regeringsformen.

Under *punkten 1* hade utskottet funnit ett i protokollet över kommunikationsärenden den 13 juli 1928 omförmålt ärende vara av den beskaffenhet, att utskottet ansett nödigt att hos riksdagen göra anmälan mot medlemmarna av den tillförordnade regeringen, statsråden Menrling, Gärde, Pettersson och Rosén.

Vid *punkten* var fogad reservation av herrar *von Geijer, Strömberg, David K. Bergström* och *Björck* i Kristianstad, vilka förklarar, att de ej ansett, att den i förevarande punkt omförmålda regeringsåtgärden bort föranleda utskottet att mot de i beslutet deltagande statsråden göra anmälan.

Sedan *punkten* föredragits, anförde:

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Fyra av de ledamöter och suppleanter i konstitutionsutskottet, som deltagit i behandlingen av detta decharge-ärende, ha inom utskottet företrätt en uppfattning, avvikande från majoritetens, och de ha också framlagt denna sin uppfattning i en till utskottets betänkande fogad reservation. Jag skall nu i allra största korthet be att få komplettera den argumentering, som förefinnes i vår reservation.

Jag skall först be att få betona detsamma, som sagts i reservationen, att vi reseranter äro fullt ense med utskottet om nödvändigheten av att grund-

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

satsen om redbarhet i förvaltningen strängt upprätthålles. Jag skulle för min del vilja tillägga, att detta är nödvändigt även på andra samhällslivets områden. Vi reservanter ha icke heller velat vara med om något, som skulle vara ägnat att undergräva denna redbarhet eller att avtrubba den ansvars- och plikt-känsla, som utgör förutsättningen för redbarhet. Vi ha emellertid haft den uppfattningen, att det är icke närmast detta spörsmål, som utskottet haft att taga ståndpunkt till. Vi anse, att rättvisa har skipats på det sätt, att straff har utmätts, i det att den ifrågavarande tjänstemannen blivit avskedad från sin tjänst. Han har emellertid sedermera ingått till Kungl. Maj:t med en framställning om att på nådevägen åter bliva insatt i sin tjänst. Det är Kungl. Maj:ts behandling av denna nådeansökan, som utskottet haft att granska och taga ståndpunkt till.

Det förhåller sig på det sättet, att innan Kungl. Maj:t avgör ett sådant ärende, skall Kungl. Maj:t infordra yttrande av den högsta rättsvårdande myndigheten, i detta fall regeringsrätten. Såsom framgår av utskottets utlåtande, har också sådant yttrande av regeringsrätten inhämtats, och regeringsrätten har enhälligt tillstyrkt nådeansökan. Jag tror icke man kan bestrida, att den omständigheten, att den högsta rättsvårdande myndigheten i detta fall och den enda myndighet, som Kungl. Maj:t grundlagsenligt är pliktig att höra, enhälligt tillstyrkt nådeansökan, ger ett utomordentligt starkt stöd för Kungl. Maj:ts ståndpunkt och också utgör ett mycket starkt försvar för densamma.

Det är ju alldeles uppenbart, att om man har ett sådant nådeinstitut och om detta skall tillämpas på det avsedda sättet, d. v. s. så att man skall fästa större avseende vid de mänskliga synpunkterna än vid de formellt juridiska, måste det finnas ett ganska betydande utrymme för det personliga omdömet. Därav följer också, att det i sådana spörsmål kan uppstå olika meningar. Jag skall för min del gärna medge, att de skäl, som konstitutionsutskottet anfört för att Kungl. Maj:t borde ha avslagit nådeansökan, äro ganska plausibla och starka, men från ett sådant medgivande till en medverkan till en anmälan enligt 107 § regeringsformen är steget ganska långt. Om jag skulle ha medverkat till en sådan anmälan, skulle det ha inneburit, att jag tillägnat mig den uppfattningen, att Kungl. Maj:t hade missbrukat sin benädningsrätt. En sådan uppfattning har jag icke kunnat tillägna mig redan på den grund, att regeringsrätten enhälligt har tillstyrkt nådeansökan. Jag kan icke vara med om att mot den högsta domstolen i detta fall rikta en kritik av den innebörd och den beskaffenhet, som utskottsmajoriteten faktiskt gör. Jag tror tvärtom, att om man närmare granskar de omständigheter, som kunna inverka på omdömet i detta ärende, skall man finna, att regeringsrätten haft fog för sitt utlåtande.

Det framgick av behandlingen av denna dechargefråga i utskottet och det framgår också, om också kanske icke fullt så tydligt, av utskottets utlåtande, att syftet med denna anmälan skulle vara att få till stånd en förändrad praxis. Det framhölls i utskottet, att det var Kungl. Maj:ts skyldighet att hålla en verksam myndighet om ryggen, som söker upprätthålla ordning och redbarhet i sitt verk. Det sägs något annorledes i utlåtandet, men det är samma tanke. Det heter där, att »det är uppenbart, att styrelsen för ett administrativt verk — i detta fall generalpoststyrelsen — måste, om den skall kunna fylla sin uppgift, från Kungl. Maj:t erhålla nödigt stöd, när styrelsen söker upprätthålla disciplinen inom verket och tillse, att under densamma lydande befattningshavare icke eftersätta sina skyldigheter i tjänsten».

Jag skulle för min del vilja säga, att jag kan instämma i denna allmänna grundsats. Den innehåller en alldeles riktig tanke. Men när man i detta fall tillgriper § 107 regeringsformen för att hävda den, som en regel utan undantag, föreligger anledning till den misstanken, att det här är meningen att göra ett obehörigt intrång på Kungl. Maj:ts ställning såsom högsta chefsmyndighet.

Detta har jag för min del icke kunnat vara med om. När man som jag har den uppfattningen, att vi böra försöka komma fram till en stark regeringsmakt, kan man icke utan en viss oro och betänksamhet se tendenser i den riktning, som jag anser framträda i denna anmärkning. Vi skulle ju här i landet så småningom komma fram till ett genomfört demokratiskt styrelseskick, och det innebär, att regeringen skall grunda sin ställning på riksdagens majoritet, d. v. s. att riksdagens majoritet hyser förtroende för regeringens allmänna politik. Detta får väl då också innebära, att riksdagen skall kunna hysa förtroende för denna regerings kompetens att handha benådningsinstitutet utan andra inskränkningar och begränsningar än dem, som grundlagen anger.

Jag får sålunda säga, att jag anser, att det icke har anförts bärande skäl för denna anmärkning. Jag kan icke heller inse, att syftet med anmärkningen är påkallat. Jag tror icke, att bifallet av denna nådeansökan har haft de skadeverkningar, som utskottet synes förmena.

Dessa skäl, i korthet anförda, ha för mig varit bestämmande, herr talman, då jag icke kunnat biträda denna konstitutionsutskottets anmälan.

Herr Sävström: Herr talman! Det är givet, att meningarna i ett ärende som detta kunna vara delade inom det utskott, som skall upptaga ärendet till granskning. Emellertid har ju ändå den ojämförligt större delen av konstitutionsutskottet ansett, att man bör fästa uppmärksamheten på vad som här har förekommit. Det är visserligen sant, att regeringsrätten enhälligt har tillstyrkt nådeansökan, men enligt vår uppfattning borde ändå Kungl. Maj:t ha tänkt sig noga före, när det gällde en person, som har gjort ansatser till förskingring icke blott en gång utan, som herrarna finna av den lämnade redogörelsen, vid upprepade tillfällen. Det framgår också klart och tydligt, att så starka varningar ha uttalats till vederbörande för varje gång, sådant skett, att man verkligen tycker, att han borde ha förstått, att det icke kan gå för sig att oupphörligen göra sådant och ändå kunna få behålla sin plats. Nu säger man, att det föreligger förmildrande omständigheter, och det kan ju också sägas, att så är fallet, men hans avlöning har dock uppgått till omkring 775 kronor i månaden, och det finns många människor och många tjänstemän, som nog få lov att se till att debet och kredit gå ihop, även om de ha mindre inkomst än vad denna tjänsteman har haft.

Om man nu emellertid låter hänsynen gå så långt, att man säger, att benådningsrätten trots allt ändå skulle ha använts och att ingen anmärkning sedan kan riktas mot detta, då tar man endast hänsyn till den person, som det här gäller, men man tar icke hänsyn till andra, hederliga befattningshavare, som vänta på att få anställning. Hänsynen bör enligt vårt förmenande dock sträckas även till dessa.

När nu ett verk som generalpoststyrelsen har försökt att upprätthålla god ordning och reda inom verket, tycker konstitutionsutskottet, att man också bör ställa sig på samma linje, d. v. s. man bör ge ett moraliskt stöd åt en verksamhet, när det gäller att uppehålla en sådan god ordning och reda. Det är detta, som i huvudsak gäller i detta fall.

Det är klart, att man icke bör göra större affär av detta än som är nödvändigt. Jag skall icke heller längre uppehålla mig vid denna sak. Det är ju tillräckligt, att utskottet gjort denna anmälan.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att punkten lägges till handlingarna.

Herr Ekman: Herr talman! För några dagar sedan, i sammanhang med att konstitutionsutskottets föreliggande betänkande kom oss till handa, omnämnde en stockholms tidning under mycket hög rubrik: »Två regeringar på de anklagades bänk» innehållet i detta betänkande. Jag tänker att en hel del

Ang.
jullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

människor, som läste den tidningen, då tyckte, att det i alla fall var skönt, att man ägde ett så vakande öga, som konstitutionsutskottet ju utgör, och som tillser, att övergrepp, våld och eventuella misstag bli på det sättet, som med den ifrågavarande rubriken angavs, beivrade.

Om det emellertid då också fanns läsare av den tidningen — och det fanns det säkerligen — som voro förtrogna med innehållet och syftet med 107 § regeringsformen, och som även såg efter vad som stod *under* rubriken i fråga och speciellt då stannade inför detta första fall, så tror jag, att en sådan iakttagare måste bli åtskilligt betänksam. Jag tror till och med, att han skulle gjort den stilla reflexionen, att man kunde sätta i fråga, vilkendera som missförstått sin uppgift, regeringen vid behandlingen av den nådeansökan, det här är fråga om, eller utskottet med sin anmälan.

Jag behöver icke gå in på de första akterna i detta mål. Det gäller en tjänsteman, som uppenbart hade handlat i strid mot bestämmelserna och obehörigt tillgodogjort sig verket tillhöriga pengar på ett sätt, som måste betecknas såsom straffbart. Han hade också av vederbörande verksstyrelse blivit bestraffad, och han hade sedermera nådeansökningsvägen hemställt hos Kungl. Maj:t att få strafflindring. Vid det förhållandet kunde det icke undgås, att man från regeringens sida tog en närmare kännedom om, under vilka förhållanden brottet begåtts, personens ställning, de över ärendet hörda myndigheternas ståndpunkt etc. d. v. s. om allt det, som brukar konstituera ståndpunkten för en nådebeviljande myndighet. Man fann då, att det visserligen var fullkomligt obestriddligt, att han upprepade gånger hade använt medel, som icke voro hans, för egen räkning. Men man kunde icke, såvitt jag förstår, frigöra sig från, att det dock skett under en form, som väsentligen skiljer förfarandet från ett vanligt tillgrepp. Såvitt av handlingarna framgår, hade man förut inom verket förfarit på det sättet, att man förskottsvis utbetalat löner och detta jämväl till denne tjänsteman i en utsträckning, som verket självt synes mig ha bort beivra. De belopp, som tjänstemannen sedermera själv uttog, föllo, såvitt jag förstår, samtliga under den löpande månadens avlöning för befattningshavaren i fråga. Det sista beloppet, som det här var fråga om, de 660 kronorna, sammanföll nästan på öret med det belopp, som han vid månadens slut skulle, fränsett pensionsavgifterna, äga uppbära. Han hade tydligen genom att i de kassor, varur han tog pengar, lägga erkännanden på att det och det beloppet var av honom använt, betraktat de uttagna pengarna såsom förskott. Detta är nu icke ett ögonblick sagt till hans försvar. Jag endast pekar på att detta var det följda förfaringssättet i nu föreliggande fall. Jag konstaterar vidare, att tjänstemannen i fråga uppenbart tidigare under en period, då ingen flyttningssättning utgick till befattningshavare, genom mycket täta förflyttningar också fått sin ekonomi — särskilt med hänsyn till den då till honom utgående lönen — rätt så derangerad. Jag konstaterar än vidare, att inom det verk, där han var anställd, hade speciellt den ledamot av styrelsen, som vid behandlingen av saken hade anledning att anlägga rättssynpunkter på fallet, stått på en annan och mildare ståndpunkt än den, som de beslutande inom verket intogo. Jag konstaterar slutligen, att regeringsrätten, sålunda i detta fall den högsta rättsvårdande myndighet vi ha, enhälligt tillstyrkt nåd.

Under sådana förhållanden kan jag icke se annat än att man visserligen i det föreliggande fallet kan komma till ett skiljaktigt slut — hade jag personligen deltagit i detta ärendes avgörande, är det möjligt, att jag kommit till en annan ståndpunkt än den, som vederbörande regeringsledamöter intogo — men i varje fall voro skälen för det ena eller andra förfaringssättet så likvärdiga, kan man säga, att det måste anses utgöra en ren omdömesfråga, huruvida man här skulle gå på samma linje som regeringsrätten och ombudsmannen i generalpoststyrelsen eller på den, som generalpoststyrelsens flertal intog.

Man kan därför icke med skäl påstå att ett beslut i överensstämmelse med den förstnämnda uppfattningen är av sådan art, att det borde föranleda en anmälan från konstitutionsutskottets sida.

Jag kan för min del icke alls förstå syftet med denna anmälan från konstitutionsutskottets sida. I en sådan anmälan skall ju utskottet vara övertygat om att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flera av dem i sitt rådslag icke ha iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller att föredraganden icke med oväld, nit, skicklighet eller drift sitt förtroendeämbete utövat. Det förefaller icke, som om i detta fall ett beslut vare sig i ena eller andra riktningen varit ägnat att hemfalla under denna § 107:s definition på vad det är, som skall utgöra utgångspunkten för en anmälan. Det förefaller mig så mycket mindre vara fallet, som i handlingarna i ärendet beskrivas tidigare liknande fall, som ju också legat under konstitutionsutskottets granskning, fall, där arten av tillgrepp varit klarare, beloppen större, de prövande myndigheterna tveksammare, med ett ord där hela frågan legat i ett annat och sämre läge ur rättssynpunkt än det föreliggande, men där konstitutionsutskottet likväl icke funnit anledning ingripa.

Under sådana förhållanden måste jag säga, att — ehuru jag icke i och för sig vill påstå, att det är ostridigt, att det beslut, som fattades, var det enda möjliga, utan att man mycket väl kan tänka sig, att ett annat beslut kommit till stånd — det beslut, som här föreligger, efter mitt förmenande icke är av den art, att det bort föranleda anmälan. Jag tror nämligen icke, att man kan fullkomligt riskfritt på det sätt, som konstitutionsutskottet här gör, uttänja innebörden av § 107. Man får för övrigt nästan den känslan, att utskottet, blott för att icke behöva gå tomhänt från granskningen, tagit med ett fall som det nu föreliggande. Jag tror, att det varit bättre och riktigare — då man ju i allt fall kan vara övertygad om att utskottet med mycken nit sökt tillse, att vederbörande regeringar icke gått utom ramen för sin befogenhet — att man, i stället för att taga med dylika tvistiga fall, hade konstaterat, att enligt utskottets förmenande intet anmärkningsvärt förelagat. Jag kan så mycket hellre säga detta, som jag ju icke träffas av denna anmärkning, utan i det avseendet står i helt fri ställning, när det gäller att uttala mig om denna sak.

Nu kan man kanske invända, att det dock föreligger en viss risk med hänsyn till denne befattningshavares fortsatta tjänstgöring. Däremot kan man icke säga, att han gått straffri från behandlingen av hans felsteg. Han har fått en degraderad ställning. Han har tydligen stängt för sig varje befordringsmöjlighet, hur god hans tjänstgöring i fortsättningen än må bliva. Det finns emellertid mycket väl möjlighet för verket att sysselsätta honom på områden — och det sker såvitt jag vet i detta ögonblick — där icke ens frestelsen till det oriktiga förskotts-förfarande, som han tidigare tillämpade, föreligger. I övriga avseenden är det ju så, att man vitsordat, att hans tjänstgöring varit ur olika synpunkter god och anmärkningsfri.

Vad vidkommer den sista erinran, som den ärade utskottsrepresentanten framförde, nämligen att hans bibehållande i tjänstgöring vid verket skulle utgöra hinder för andra befattningshavare att få motsvarande plats, så får jag säga, att nog har jag gjort bekantskap med flera fall, då man från vederbörande kårers egen sida anlagt en helt annan synpunkt på en dylik situation. Jag vill erinra åtskilliga här närvarande ledamöter av kammaren, hurusom under den tid, jag tillhörde regeringen, det en gång gällde en avskedad befattningshavare, tillhörig en stor befattningshavarekår — landets största — kåren och dess funktionärer opinierade gång på gång för att denne befattningshavare skulle återtagas i ordinarie tjänst. Det gällde då en befattningshavare, vars förseelse torde kunna anses ungefär likvärdig med den, som här föreligger. Kåren betraktade det den gången ur sin egen synpunkt som ett verkligt intresse, att

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

icke en obehövt sträng straffbillämpning skulle ske. Detta skulle, ansåg man då, fullkomligt bryta ned en befattningshavare, därför att han vid något tillfälle begått en förseelse av denna art. Jag tvivlar sålunda på, om det ens ur den sistnämnda synpunkten råder överensstämmelse mellan dem, som här skulle ha egna intressen att bevaka, och konstitutionsutskottet och dess omtanke om befattningshavarnas ställning.

Herr Fast: Herr talman! Det har väl icke hänt i riksdagens historia, att något statsråd, som blivit föremål för en anmälan från konstitutionsutskottet, ansett denna anmälan vara befogad, hurudan den än sedan varit. Därför var det icke annat än på sin plats, att herr Ekman såsom chef för den förutvarande regeringen sökte försvara en åtgärd, som från utskottets sida blivit klandrad. Det är ingenting att säga om det. Men jag kan icke hjälpa — och det var anledningen till att jag begärde ordet — att jag blev något förvånad över det sätt, varpå försvaret sköttes från herr Ekmans sida. Innan jag emellertid går in på detta, vill jag säga, att när man följer de politiska linjerna och kommer fram med en anmärkning av politisk innebörd, heter det: »Det där fästa vi oss icke något vid. Det är ingenting, som rör praktiska saker.» Men när man å andra sidan med bortseende från partilinjer gör en anmärkning för att man i en rent praktisk sak vill ha en ändring till stånd och rätta en praxis, som man anser vara skadlig för en fortsatt utveckling, då heter det: »Detta är blott strunt.» Det är så, mina herrar, att så länge som riksdagen helt enkelt anser, att det är lämpligt, att granskningen skall fortgå, gör det alldeles detsamma vilka former och vägar man än väljer, ty man kommer ändå aldrig att bli tillfredsställd. Det är alldeles självklart, att den, som får en sådan erinran, icke anser den vara befogad vare sig den går efter den ena eller andra linjen.

Herr Ekman gjorde i sitt försvar gällande, att de belopp, som det här var fråga om, voro så små, att det icke funnits någon anledning till att taga till storsläggan på sätt, som skett, och göra denna erinran. Jag skall då be att få ställa den frågan till herr Ekman: Var går gränsen i fråga om beloppets storlek för att man skall kunna anse att en person skall kunna bibehålla sin statstjänst? Det vore riktigt intressant både för utskottet och riksdagen och icke minst för tjänstemännen att veta, var gränsen i sådant fall skall dragas. Jag har nämligen tänkt mig, att det skulle vara på det sättet, att när man kunnat spåra hos en tjänsteman upprepade förseelser av samma slag — det gällde denna gång, såsom av handlingarna framgår, åtminstone tre förskingringar — så vore det mindre fråga om beloppets storlek än om den moral, som låg bakom det hela. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att när konstitutionsutskottet i fjol kom med ett utlåtande angående den kommunala revisionen, uppstod i denna kammare en formlig storm, därför att man icke gått tillräckligt radikalt till väga med den allmänna tendens till moraliskt förfall, som man konstaterade inom den allmänna förvaltningen, såväl statens som framför allt kommunernas. Jag tror icke, att jag tar fel, om jag säger, att denna opinionsstorm i första hand kom från folkfrisinnat håll. Jag tror icke, att man får den riktiga bakgrunden för en lagstiftning vare sig på det ena eller andra området, såvida man icke från statens sida söker upprätthålla den moral, som skall ligga till grund för ett inskridande även på ett område, som ligger så att säga vid sidan av statens uppgifter.

Jag blev också ganska förvånad, när herr Ekman gjorde gällande, att det här icke vore fråga om tillgrepp i vanlig mening, därför att dessa belopp icke voro så stora utan man kunde säga, att de voro täckta med den avlöning, som mannen hade att utkvittera sedan månaden gått till ända. Ja, med en dylik argumentation kan man komma ganska långt. Särskilt inom statsförvaltningen, där det finns tjänstemän med ganska höga avlöningar, skulle det alltså

anses såsom en förmildrande omständighet, att tjänstemannen icke förskingrat mer än som svarade mot den avlöning, som han fick vid månadens slut. Jag har för mitt vidkommande trott det vara nödvändigt att upprätthålla den principen, att avlöningen icke vore hans, förrän den utkwitterats, ty om man icke upprätthåller denna princip obrottsligt, kan man komma till ganska häpnadsväckande resultat. Och jag må säga, att det gjorde på mig ett egendomligt intryck att vid försvaret från herr Ekmans sida åberopades detta, låt vara icke såsom huvudskäl, men i varje fall såsom en förmildrande omständighet. Vad angår de tidigare fall, som av herr Ekman påpekades, skulle det vara rätt intressant att taga upp desamma till belysande, men då jag avstår från detta, beror det därpå, att det är önskvärt, att enskilda fall eller vad som rör människors enskilda förhållanden icke i onödan dragas fram till belysning. Detta är också anledningen till att utlåtandet på denna punkt icke är mera fylligt än det är och till att i den mån, det varit möjligt, personers enskilda förhållanden och dylikt utelämnats. Jag tror också, att man bör vara utskottet tacksam för att det varken i betänkandet eller här i debatten velat gå in på dessa förhållanden. Det räcker med det fall, som här föreligger, utan att man behöver tvingas att draga in andra fall. När det sedan gäller frågan om regeringsrätten, vilken skulle vara det starkaste skälet för att regeringen på sätt, som skett, återinsatt denne person visserligen icke i samma tjänsteställning men dock i en i och för sig ganska god tjänsteställning, där medelsförvaltning regelmässigt följer, vill jag säga, att jag kan förstå regeringsrätten, då den icke har något annat att göra än att ur vanliga domarsynpunkter få fram de förmildrande omständigheter, som kunna finnas både i ena och andra fallet, och sedan tillstyrka eller avstyrka nåd. Det är dock icke samma förhållande med regeringsrätten som med Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har att taga hänsyn till omständigheter, som man knappast kan säga att det åligger regeringsrätten att pröva, samt avgöra, huru ett bifall till denna begäran verkar för verket självt och huru det verkar på områden, där staten har en kontrollerande verksamhet. Det kan icke gärna åligga regeringsrätten att i första linjen taga hänsyn härtill, men jag påstår bestämt, att det måste vara en angelägenhet av mycket stor betydelse från Kungl. Maj:ts sida att beakta. Man får dock icke glömma, att när en verksstyrelse, mot en person, som står i den ställning, att han har medelsförvaltning om hand, anser honom icke lämplig och, såsom det framgår av generalpoststyrelsens utlåtande, finner det vara skadligt för det förtroende, som man bör hysa för redbarheten inom tjänstemannakåren, om verket påtvingas mot sitt bestridande en sådan man. Det är en sådan hänsyn, som jag menar, att regeringsrätten icke är på samma sätt skyldig att taga som givetvis Kungl. Maj:t måste, därför att Kungl. Maj:t alltid måste tänka på detta, och det är detta, som verkligen ligger i linje med rikets sannskyldiga nytta. Jag tror också därför, att herr Ekmans försök med att detta fall skulle ligga utanför 107 § tillämplighetsområde icke har någon giltighet. Det är just på den punkten angående rikets sannskyldiga nytta, som denna anmärkning är gjord. Annars hade den absolut icke kommit till stånd.

När sedan herr Ekman anser, att man från utskottets sida icke gör ostraffat en sådan anmärkning, förstår jag icke, vad han i det avseendet menar. Det var något dunkelt. Skulle det innebära något hot, tror jag, att utskottet tar det med mycket stort jämnmod. Skulle det innebära något förslag om ändring i nuvarande grundlagsbestämmelser tror jag, att utskottet också skulle taga det med mycket stort jämnmod.

Herr Ekman sade också, att denne man blivit bestraffad, då han blivit satt på en mera underordnad plats, än han förut hade, och säger, att han nu sitter på en post, där det icke följer medelsförvaltning, varför han icke blir utsatt för de påfrestningar, som kunde följa med att han hade penningmedel till för-

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

fogande. Det är svårt att fatta detta uttryck, ty med den post, på vilken han är satt, följer, såsom det också framgår av handlingarna, medelsförvaltning, såvida man icke menar, att mannen visserligen placeras i en tjänsteställning, men man låter honom uppehålla en lägre tjänst. Då blir emellertid saken knappast bättre utan det blir motsatsen, ty om man undersöker handlingarna i detta fall, torde det vara ofrånkomligt att med den platsen också följer medelsförvaltning.

Vad beträffar sedan betydelsen av kårens synpunkter, kan det vara rätt intressant att i detta sammanhang framföra desamma såsom argument, men jag tror i varje fall, att det är en angelägenhet för riksdagen att för sitt vidkommande icke göra dessa synpunkter till sina. Det är självklart, att en kår kan anse, att det finns skäl att hålla en av sina medlemmar om ryggen, även om man ur samhällssynpunkter anser det icke vara av något större intresse. Låt kårens synpunkter vara vad de äro, men jag tror, att i varje fall på detta speciella område skola vi akta oss för att låta dessa synpunkter på ett ärende bli utslagsgivande för vårt bedömande.

Då utskottet gjort såväl denna som nästföljande erinringar, framgår det tydligt av det sätt, varpå man skrivit, att man icke alls givit någon politisk udd åt anmärkningen. Man har helt enkelt avsett att påtala ett förfarande, som, om det komme att i fortsättningen tillämpas, icke skulle kunna vara till rikets sannskyldiga nytta. Därför är det bäst, att man låter anmärkningen vara vad den är. Den är avsedd att icke vara något annat än en sådan erinran, men såsom sådan bör den betraktas såsom väl befogad, då det icke för utskottet funnits någon annan möjlighet att påtala detta än på sätt, som skett. Jag hemställer alltså, herr talman, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Herr Sävström: Herr talman! Jag vill kort och gott säga, att det av herr Ekman presterade försvaret var enligt min mening icke särdeles starkt, och de medgivanden, som han gjorde, äro tillräckligt starka för en person, när han opartiskt skall döma i saken. Men när herr Ekman sedan säger, att den föreliggande anmärkningen är av mindre omfattning och att utskottet eftersom det icke funnit något annat antagligen resonerat som så, att något måste väl ändå framläggas såsom resultat av vårt granskningsarbete, ber jag för min personliga del att få protestera. Ty det är icke på det sättet, som granskningen utföres. Här föreligga i år icke mer än två anmärkningar och dessa äro icke så särdeles uppseendeväckande. Det är enligt min uppfattning synnerligen glädjande, att regeringen ändå kunnat sköta sig så bra, fastän vi sitta här granskare från olika partier, att vi icke kunna få fram mer än vad som förekommit. Om det icke i något fall funnits anledning till anmärkning, skulle jag tyckt, att det varit ännu bättre. Då herr Ekman förklarar, att det var med andra avsikter som man gått till detta granskningsarbete, ber jag att för mitt vidkommande få bestämt tillbakavisa den insinuationen. Det är därför jag begärde ordet, och för att herr Ekman skall förstå att det icke är rätt att resonera på det sättet.

Herr Ekman: Jag ber att med anledning av herr Fasts inlägg få yttra endast ett par ord. Han frågade: Var går gränsen för de belöpp, som i dylika fall äro bestraffningsvärda eller icke? Jag sade alldeles uttryckligen, att det var en berättigad åtgärd, som verkstyrelsen vidtagit beträffande befattningshavaren i fråga, och jag tog honom icke alls i försvar för vad som från hans sida förekommit. Men när det är fråga om att *bevilja* nåd åt en person, brukar väl var och en, som har att behandla ett sådant ärende, taga hänsyn till de omständigheter, under vilka den straffbara handlingen blivit begången.

Och då kan jag icke se annat än att då i detta fall det tillgrepp, som skedde, hölls inom ramen för den ständigt för verket kvittningsmöjliga motfordran, som befattningshavaren ägde, hade hans förfarande annan betydelse än då det blir fråga om fall, där man uppenbarligen tillfogar dem, från vilka man tagit ett belopp, en motsvarande uppenbar förlust. Jag kan icke se annat än att det är en omständighet, som, när det gäller frågan om nåd, har sin betydelse. Bestraffningsbart är det ena förfarandet lika väl som det andra, men det är mig fullkomligt obegripligt, då herr Fast tror, att det för en nådebeviljande myndighet icke skulle äga någon som helst betydelse, under vilka omständigheter ett tillgrepp ägt rum, utan att det därvidlag räckte, därest det blott var fråga om ett större eller mindre belopp. Det är om betydelsen av omständigheterna i målet, som jag har en annan mening än den, herr Fast gav uttryck åt. I det avseendet vill jag säga, att min erinran gick ut på, att man efter mitt förmenande har måst tänja på innehållet i 107 § för att få en med paragrafens innehåll och syfte förenlig hållpunkt för en anmärkning mot nådebeviljandet i ifrågavarande hänseende.

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Vidare yttrades ej. Punkten lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottet hade under denna punkt funnit ett i protokollet över ecklesiastik-ärenden den 24 november 1928 omförmålt ärende vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen, statsrådet Lindskog.

Uti en vid denna punkt avgiven reservation hade herr *Thulin* förklarat sig anse, att det i punkten omförmålda ärendet icke vore av beskaffenhet att böra göras till föremål för anmärkning från konstitutionsutskottets sida.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Lindskog**: Herr talman! Konstitutionsutskottets föreliggande anmärkning berör ett ärende om försäljning av kyrklig jord; och torde jag först få bringa i kammarens erinran huvudinnehållet i de härutinnan gällande bestämmelserna.

Enligt lagen den 4 januari 1927 i detta ämne kan medgivande till försäljning av kyrklig jord lämnas bland annat under i huvudsak motsvarande försättningar som enligt ensittarlagen gälla i fråga om rätt till inlösen av lägenhet, som innehaves för brukande eller bostadsändamål, och varå boningshuset tillhör lägenhetsinnehavaren. Proceduren är dock en annan än enligt ensittarlagen. Enligt ensittarlagen tillkommer bestämmanderätten om villkoren m. m. lantmätare med biträde av gode män, och talan över beslutet får föras hos ägodelningsrätt och därifrån hos högsta domstolen. Enligt bestämmelserna i fråga om försäljning av kyrklig jord skall undersökning och värdering först verkställas av ordföranden i den ecklesiastiska boställsnämnden. Beslut i ärendet meddelas av kammarkollegium, som dessförinnan hör vederbörande lokala myndigheter. Klagan över kammarkollegii beslut föres hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Den kyrkliga jord, varom här är fråga, är i allmänhet utarrenderad på längre perioder eller innehaves av boställshavare såsom löneförmån. För de lägenheter, som äro upplåtna från jorden, plägar årlig avgäld erläggas till arrendatorn eller boställshavaren, som i sitt arrendekontrakt eller som löneförmån tillerkänts denna förmån. Den omständigheten att sålunda en friköpning av lägenhet regelmässigt berör tredje mans rätt är tydligen ägnad att

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

komplitera frågan om de villkor, som böra stadgas för ett medgivande till friköpningen.

I det nu föreliggande fallet är fråga om försäljning av en lägenhet, som för innehavarens livstid upplåtits från ecklesiastika lönebostället i Hasslövs församling. Bostället var utarrenderat för tiden 1927—1942 och lägenhetshavaren skyldig att erlägga en årlig avgäld av 50 kronor till arrendatorn, som i sitt kontrakt tillförsäkrats denna förmån.

Sedan lägenhetshavaren gjort framställning att få friköpa lägenheten, som utgjorde något mera än ett tunnland, uppskattades vid värdering av vederbörande boställsnämndsordförande jordens värde till 178 kronor 44 öre — byggnaderna tillhörde lägenhetshavaren. Till frågan om grunderna för denna värdering och de vitt skilda uppfattningar om det lämpliga inköpspriset, som uttalades av de lokala myndigheterna, återkommer jag i det följande.

Kammarkollegium medgav jordens försäljning för en köpeskillning, som »med hänsyn till den för området utgående avgälden» bestämdes till 1,000 kronor. Kollegium följde härvid en princip, som kollegium vid behandling av de första ärendena av detta slag uttalade sig för, nämligen att köpeskillningen icke finge understiga det kapitaliserade värdet av den avgäld, som lägenhetsinnehavaren hade att betala till arrendatorn. Kollegium har tydligen härvid utgått ifrån, att arrendatorn skulle hållas skadeslös för mistningen av avgälden på sådant sätt, att räntan å köpeskillningsbeloppet 1,000 kronor — beräknad efter 5 % till 50 kronor — skulle till arrendatorn utbetalas under den tid han varit tillförsäkrad avgäld enligt kontraktet.

Sedan lägenhetshavaren hos Kungl. Maj:t anfört klagan över det av kammarkollegium bestämda köpeskillningsbeloppet, hade jag till en början att taga ståndpunkt till, huruvida man borde utgå från den av kammarkollegium följda principen, att köpeskillningen ej finge understiga (eller, såsom den i allmänhet tillämpats, skulle motsvara) värdet av den kapitaliserade avgälden. Jag kom därvid till det resultatet, att en sådan princip ej alltid kunde vara med rättvisa och billighet förenlig och att dess tillämpning ofta kunde medföra ej önskvärda resultat. Avgälderna för ifrågavarande lägenheter kunna vara bestämda, somliga för 20, andra för 10. 5 eller ett mindre antal år tillbaka. Understundom kan vid avgäldens beräkning hänsyn ha tagits till vissa förmåner från stamhemmanet, vilka tillförsäkrats lägenhetshavaren. Om köpeskillningen bestämmes till avgäldens kapitaliserade belopp, kunna därför synnerligen ojämnas resultat uppkomma i fråga om köpeskillningsbeloppet. Detta framträder ej minst för lägenheter, som gränsa intill varandra och äro per ytenhet i värde lika. Självfallet är emellertid, att vid bestämmande av köpeskillningen hänsyn måste tagas till avgäldens belopp, men denna synes ej böra vara ensam avgörande. Övervägande skäl synas tala för att man vid bestämmande av köpeskillningen tillämpar vanliga regler och sålunda utgått från vad som med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter kan anses som ett skäligt värde. Hela den föreskrivna proceduren med markens värdering vid förrättning på stället bleve eljest i många fall betydelselös. Ett tillämpande av vanliga värderingsprinciper kan ju medföra, att köpeskillningen understundom kan motsvara eller kanske överstiga den kapitaliserade avgälden, men också ibland och stundom väsentligt understiga denna kapitaliserade avgäld. I sistnämnda hänseende är särskilt att märka, att i den nu ifrågavarande lagen liksom i ensittarlagen förekommer en bestämmelse, att vid värdets uppskattning hänsyn ej skall tagas till vissa av lägenhetshavaren eller hans företrädare nedlagda kostnader, något som i vissa fall kan väsentligt inverka på köpeskillningsbeloppet.

Med dessa utgångspunkter kom man sålunda efter ingående överväganden inom regeringen till det resultat, att någon sådan allmän regel för köpeskillning

gens bestämmande, som i det föregående angivits, ej kunde tillämpas, utan att köpeskillingen finge bestämmas från fall till fall till skäligt belopp. I förevarande fall bestämdes köpeskillingen till 300 kronor, innebärande således en förhöjning av det av den lokala förrättningsmannen föreslagna beloppet. Med dessa grunder för köpeskillingsbestämmande gällde då emellertid att tillse, att arrendatorn bereddes ersättning för avgälden, i den mån gottgörelse därför ej kunde utgå genom räntan å köpeskillingen. Det ansågs härvid skäligen böra ankomma på lägenhetshavaren och ej på jordägaren att utge dylik ersättning. Tillämpat å förevarande fall ansågs sålunda, att arrendatorn som ersättning för avgälden 50 kronor skulle erhålla 15 kronor, motsvarande beräknad ränta å köpeskillingen, och 35 kronor från lägenhetshavaren. Jordägaren, som hade att erlægga köpeskillingsräntan med förenämnda 15 kronor, finge å andra sidan under kontraktstiden uppbära samma arrende som förut, vid vars bestämmande hänsyn tagits till arrendatorns rätt att uppbära avgälden, och kunde härigenom beräknas undgå förlust under kontraktstiden genom lägenhetens försäljning till lägre belopp än som motsvarade det kapitaliserade avgäldsbeloppet.

Arrendatorn hade i förevarande fall medgivit lägenhetens friköpande under villkor, att han finge full ersättning för avgälden. Då det ansågs lämpligt att möjliggöra en uppgörelse mellan lägenhetshavaren och arrendatorn jämväl i annan form än genom årligt utgivande av skillnaden mellan räntan å köpeskillingen och avgäldsbeloppet, föreskrevs som villkor för lägenhetshavarens rätt att tillösa sig lägenheten för nämnda belopp av 300 kronor att han visade sig hava träffat sådan överenskommelse med arrendatorn, att lägenheten finge av honom som ägare tillträdas. Innebörden av detta villkor var sålunda, att lägenhetshavaren skulle vara skyldig garantera arrendatorn, i den form överenskommelse därom kunde träffas, att utge ersättning för den förlust denne senare komme att lida genom avgäldens bortfallande.

Av utskottets yttrande synes mig framgå — om än utskottet ej gjort något bestämt uttalande härvidlag — att utskottet delar den av mig i det föregående hävdade uppfattningen, att det ej kan anses i princip riktigt att i dessa ärenden alltid bestämma köpeskillingen till ett belopp, som ej understiger värdet av den kapitaliserade avgälden. Utskottet synes även anse klart, att arrendatorn bör tillerkännas full ersättning för avgäldsbeloppet. Mot dessa huvudgrunder, som varit avgörande för Kungl. Maj:ts ställningstagande, synes utskottet sålunda icke hava någon erinran. Däremot har utskottet anmärkt mot det av mig för friköpet tillstyrkta villkoret om träffande av överenskommelse mellan lägenhetsägaren och arrendatorn, varjämte utskottet berört frågan om köpeskillings storlek.

Beträffande frågan om köpeskillings belopp skall jag ej i detalj redogöra för den utredning, som i det föreliggande ärendet fanns tillgänglig, helst det huvudsakliga därav intagits i utskottets memorial. Boställsnämndens ordförande (en förfaren man, tillika hushållningssällskapets sekreterare) hade som ovan nämnts föreslagit en köpeskillning av 178 kronor 44 öre, därvid han vid värderingen emellertid icke tagit hänsyn till de jordförbättringsarbeten, som utförts av lägenhetshavarens företrädare. Detta värde godkändes av kyrkostämman, kontraktsprosten och domkapitlet d. v. s. just de vederbörande, som näste anses i första hand bevaka det kyrkligt ekonomiska intresset i denna fråga. Länsstyrelsen ansåg detta värde för lågt och föreslog för sin del en köpeskillning av 594 kronor 80 öre, beräknad efter pris av 1,000 kronor per hektar. Givetvis var det med hänsyn till de olika uppfattningar, som sålunda och i övrigt uttalats, synnerligen vanskligt att träffa det rätta köpeskillingsbeloppet. Utredningen syntes dock visa å ena sidan att det av kammarkollegium bestämda beloppet var för högt och å andra sidan att det av boställsnämndens

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ordförande förordade såsom för lågt ej heller kunde godkännas, detta senare särskilt med hänsyn till att värdet av förbättringsarbetena ej syntes böra i ifrågasatt omfattning tillgodoräknas lägenhetshavaren. Då man emellertid hade att träffa avgörande på grundval av de synnerligen divergerande uttalanden om jordens värde, som sålunda förelågo, stannade man vid en köpeskillning av 300 kronor, motsvarande, efter avrundning, en förhöjning med 200 kronor för hektar i det av förrättningsmannen förordade priset. Man tog därvid hänsyn till att även om den av boställsnämndens ordförande verkställda värderingen på grund av vad ovan antytts måste anses för låg, den dock måste tillräknas en viss betydelse såsom den enda värdering, som grundade sig på uppskattning vid undersökning å marken, vartill kom den rätt så viktiga omständigheten, som ej i utskottets föreliggande referat återgivits, att värderingens riktighet bestyrkts av jordbrukskonsulenten i länet, som till och med, med stöd av sin erfarenhet vid värderingar i och för egnahemsån, uttalade, att det av boställsnämndens ordförande föreslagna värdet vore förhållandevis högre än det som åsatts andra lägenheter, vilka lösts enligt ensittarlagen.

Beträffande den av utskottet gjorde anmärkningen, att enligt den av Kungl. Maj:t använda formuleringen lägenhetshavaren helt utlämnats till arrendatorns goda vilja, har jag redan i det föregående i huvudsak angivit de skäl, som legat till grund för beslutet i denna del. I målet gjordes från länsstyrelsen gällande, att inlösen överhuvud ej kunde ifrågakomma förrän efter arrendetidens utgång 1942. Då klagan fördes endast beträffande köpeskillingsbeloppet, kunde denna ståndpunkt i förevarande mål ej bli föremål för bedömning, utan det gällde endast att bestämma köpeskillingen och i samband därmed tillse, att arrendatorn bereddes ersättning för mistning av avgälden från lägenheten. Till dylik ersättning ägde han kontraktsenlig rätt, som självfallet ej i administrativ ordning kunde berövas honom. En erinran ansågs böra ske om detta förhållande och att det var lägenhetshavaren, som hade att gälda denna ersättning. Då arrendatorn i detta fall medgivit lägenhetens inlösen mot erhållande av avgälden, gavs, som förut antytts, det nu ifrågavarande villkoret om överenskommelse med arrendatorn den angivna lydelsen för att bereda lägenhetshavaren möjlighet att kunna med arrendatorn träffa uppgörelse om ersättning i annan form än genom erläggande under kontraktstiden av årlig ersättning för den bristande avgälden, t. ex. genom utgivande av däremot svarande engångsbelopp. Härför kunde också åberopas det särskilda skäl, att lägenhetsägaren själv alternativt ifrågasatt en dylik anordning. Under dessa förhållanden har jag svårt finna, att genom ifrågavarande villkor lagens sociala syfte eller de kyrkligt-ekonomiska intressena skulle trädas för nära.

Vad i det föregående anförts torde oförtydligt giva vid handen, att Kungl. Maj:t vid sitt beslut avsett att tillämpa för lägenhetshavaren förmånligare principer än som legat till grund för kammarkollegii utslag och sålunda främja lagens sociala syfte. Och detta måste väl också bliva resultatet av Kungl. Maj:ts utslag, sådant det avfattats, när man haft att utgå från arrendatorns medgivande till försäljning mot ersättning för avgälden. I här förevarande fall har även, enligt vad jag inhämtat, resultatet just blivit det åsyftade, enär arrendatorn lämnat sitt medgivande till försäljningen under förutsättning att han finge dels räntan å köpeskillingen, beräknad till 15 kr., dels ock av lägenhetshavaren 30 kr. om året under återstoden av arrendetiden (således i själva verket en vinst för lägenhetshavaren av 5 kr. om året). Och vad de kyrkligt-ekonomiska intressena angår, torde de ej heller med nyss angivna tolkning ha blivit åsidosatta, då man tillämpat en princip, åsyftande köpeskillingens bestämmande till skäligen belopp, samtidigt som ägaren ej behövt vidräknas någon minskning i arrendet under arrendeperioden. Självfallet är emellertid, att även andra formuleringar än den som använts i Kungl. Maj:ts beslut

kunna tänkas, vilka lända till samma resultat som det av mig åsyftade. En utväg som därvid bör komma under omprövning är den av utskottet antydda att direkt ange det tilläggsbelopp, som lägenhetshavaren, utöver fastställd köpeskillning, har att erlägga till arrendatorn. Denna utväg står sakligt sett i full överensstämmelse med de principer, varpå Kungl. Maj:ts beslut grundats. och lärer även på senaste tiden hava i några fall tillämpats av kammarkollegium. Vissa svårigheter möta dock härvid, framför allt med hänsyn till beräkningen för framtiden av det räntebelopp, som kan vara att påräkna från den fastställda köpeskillingen. En tillämpning av detta förfarande i förevarande fall var även förenat med den svårigheten att frågan om dispositionen av ränteavkastningen å köpeskillingsbeloppet ankommer på kammarkollegium att pröva.

Vad beträffar utskottets uttalande om bristfällig motivering av Kungl. Maj:ts utslag, torde en dylik näppeligen kunnat åvägabringas annat än genom ett uttalande till statsrådsprotokollet — en utväg, som av lättförklarliga skäl endast mera undantagsvis kan ifrågakomma.

Slutligen må nämnas, att jag har under övertägande frågan om utfärdande av vissa bestämmelser för fullständigande av de uppgifter, som lämnas vid den lokala värderingen av jorden i fall sådana som de förevarande, varmed ökade möjligheter skulle beredas att ernå en tillförlitligare beräkning av köpeskillingsbeloppet.

Som en sammanfattning av det anförda kan sägas, att jag med min tillstyrkan att uppställa förenämnda villkor avsett att främja lagens sociala syfte i högre grad än som skulle bli fallet med tillämpning av kammarkollegii beräkningsgrund och att så även blivit resultatet i det nu föreliggande ärendet.

Herr Forssell: Herr talman! Mina herrar! Konstitutionsutskottet har i denna fråga gjort sin anmärkning ur tre olika synpunkter, nämligen dels mot den köpeskillning, som fastställts för lägenheten, dels mot den separata uppgörelse med arrendatorn, till vilken Kungl. Maj:ts utslag hänvisar, dels också mot den oklarhet, som överhuvud taget vilar över det kungliga utslaget innebörd och som gör, att det svårligen för framtiden kan vara vägledande. Det kan knappast sägas innehålla ett klart direktiv för det förvaltande organ, som i fortsättningen skall följa regeringsmaktens intentioner.

Beträffande den förstnämnda synpunkten eller frågan om köpeskillingen konstaterar jag, att varken Kungl. Maj:t eller utskottet eller kammarkollegium eller länsstyrelsen i detta fall velat följa den lokala värderingsmyndighetens anvisning. Denna lokala värderingsmyndighets anvisning har av samtliga dessa bestämmande faktorer lämnats åsido. Man kan då fråga sig, vilken värderingsform, som bör komma till beaktande, när man på detta sätt gått ifrån den lokala värderingsmyndighetens ståndpunkt, och det är därom, som diskussionen har stått och står i denna punkt. Utskottet har efter ett mycket utförligt referat av, vad som i ärendet förekommit, uttalat, att hinder icke borde möta för att låta avgäldens storlek åtminstone vara ett icke oväsentligt moment vid fastställandet av köpeskillingen. Det förefaller också vara uppenbart, att om, såsom i det föreliggande fallet, vid friköpningsfrågans handläggning å ena sidan en mycket kort tid förflutit, sedan lägenhetsinnehavaren fullt frivilligt åtagit sig den utgående årsavgälden av 50 kronor, och å andra sidan en mycket lång tid av avtalsperioden, cirka fjorton år, återstår, avgälden bör spela en mycket större roll vid fixerande av köpeskillingen än den fått göra, då lösensumman till församlingen sattes till 300 kronor. Jag tror knappast, att det råder riktiga proportioner mellan utgångspunkten, avgälden och avgäldstiden, och det av Kungl. Maj:t fastställda resultatet, ett resultat, som med förlov sagt synes tillkommet alldeles på måfå.

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Vad sedan den andra anmärkningsgrunden angår eller den uppgörelse, till vilken lägenhetsinnehavaren hänvisats, lämnar ju bestämmelsen härom i statsrådsprotokollet en granskare i fullständig okunnighet om både vad församlingen slutligen kunde komma att erhålla och vad lägenhetsinnehavaren in toto får betala. Låt oss nämligen antaga, att en boställshavare säger till församlingen: Jag vill inte träffa någon uppgörelse med lägenhetsinnehavaren, jag litar inte på hans solvens, jag håller mig till församlingen, som med sina tillgångar får svara för att jag får ut min rätt. Vid en sådan eventualitet får församlingen självfallet under årens lopp till arrendatorn avstå kompensationer, som ganska snart kunna uppgå till och vida överstiga den summa, som församlingen får av köpeskillingen. Jag vill med anledning av herr statsrådets starka accentuering av lägenhetsinnehavarens intresse erinra om, att till och med den socialdemokratiska regering, som 1926 lade fram proposition om friköpningslagen, i lika hög grad betonade »*det allmännas*» intresse. Man ansåg nämligen, att lägenhetshavaren beträffande den kyrkliga jorden inte kunde göra anspråk på samma rättighetsställning, som lägenhetshavare på enskild jord, enär den förre ju är skyddad av en särskild lagstiftning om tryggad besittningsrätt. Det är således en förvanskning av syftet med denna lagstiftning, om man uteslutande accentuerar den ena synpunkten.

Nu svaras måhända gentemot detta resonemang, som jag här kastat fram, att ett sådant tillvägagångssätt som att arrendatorn håller sig till församlingen visserligen äventyrar församlingens intresse, men att de sociala synpunkterna ju inte bli lidande därpå. Lägenhetshavaren kommer ju ytterst billigt ifrån det hela. Näväl, men jag kan då inte undgå att påpeka de risker, som kunna uppkomma genom det förfaringssätt, som man här velat inaugurera. Detta förfaringssätt synes nämligen kunna inbjuda till vissa mindre tilltalande underhandsuppgörelser emellan en arrendator och en lägenhetsinnehavare. Utåt och inför offentligheten kan arrendatorn i en sådan situation framträda, gubevars, som en socialt betonad person och giva tillkänna, att han av lägenhetsinnehavaren inte vill taga emot någonting alls. Han håller sig till församlingen, som skall betala. Men kan det inte tänkas, att en arrendator såsom ersättning för en sådan sin generositet på kommunens bekostnad under hand skaffar sig favörer av lägenhetsinnehavaren? Och lägenhetsinnehavarens möjligheter att gå arrendatorn till mötes bli ju givetvis större i den mån den köpeskillning, han får erlægga till kommunen, är ringa. Här förhåller det sig så, att en efter mera ekonomiska principer gjord uppskattning av den köpeskillning, som lägenhetsinnehavaren har att erlægga, även medverkar till att förhindra otillbörliga uppgörelser mellan en arrendator och en lägenhetsinnehavare.

Jag diskuterar här saken rent principiellt. Ingalunda påstår jag, att någonting dylikt förekommit i detta fall, men man får ju inte förbise, att den metod, som här anvisats, kan ge en arrendator tillfälle att skaffa sig dubbla ersättningar, nämligen dels offentligt från kommunen dels enskilt från lägenhetsinnehavaren. Detta, herr talman och mina herrar, kan ju svårligen stå i överensstämmelse med en sund socialpolitik.

Slutligen återstår att säga några ord om den oklarhet, som överhuvud taget vilar över det kungliga beslutets innebörd, denna oklarhet med hänsyn till risker ur en alldeles särskild synpunkt, som ju inte är oviktig. Herrarna torde erinra sig, att när friköpningslagen beslöts år 1926, gick man in för att det skulle åstadkommas enhetliga grunder, som skulle gälla hela riket, och med denna utgångspunkt anförtrorde man denna sak åt kammarkollegium. Man ville inte lämna avgörandet åt länsstyrelserna, ty då skulle enhetligheten riskeras, men nu är det klart, att enhetligheten blir i hög grad riskerad om man inte på något sätt anvisar några allmänna riktlinjer för dessa problems

lösning utan överlämnar dem, som det här sagts, till lösning »från fall till fall». Kungl. Maj:t har alltså avstått från varje försök att angiva några »enhetliga grunder», vilket ju, såsom utskottet betonar, är i strid mot en grundtanke i 1927 års friköpslag. Resultatet blir naturligtvis, att om det centrala verket skall försöka fuska i detta yrke och åstadkomma sådana uppgörelser »från fall till fall», riskerar man också överklaganden av varje särskilt fall. Man kommer att draga saken inför Kungl. Maj:t och så blir Kungl. Maj:t överlupen av ärenden av denna beskaffenhet, och så ligger det hela i alla fall i vida fältet. Även ur denna synpunkt förefaller det, som om det kungliga beslutet innesluter anmärkningsvärda risker.

Herr talman! Denna anmärkning är ju gjord för att försöka att i dess början hejda uppkomsten av en praxis, som enligt utskottets mening skulle bli betänklig. Anmärkningen saknar självfallet all politisk karaktär, och jag yrkar, att anmärkningen lägges till handlingarna.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag skulle icke hava begärt ordet i denna sak, därest densamma icke berört ett par lagfrågor, som tidigare behandlats i andra lagutskottet och i vilkas behandling jag deltagit. Det förefaller mig, som om konstitutionsutskottet knappast riktigt satt sig in i förhållandena, när utskottet uttalar sig om de grunder, efter vilka värderingen av lägenheter i föreliggande fall skall ske. Det är dock så, att den av riksdagen tidigare beslutade s. k. ensittarelagen har legat till grund för den lag om upplåtelse av ecklesiastik jord, som det här är fråga om. Det är nämligen mot en upplåtelse på grund av denna lag, som konstitutionsutskottet här har gjort anmärkning.

Enligt den lag, som gäller i fråga om friköpande av lägenheter från enskilda, skall värderingen ske icke med hänsyn till lägenhetens nuvärde utan med hänsyn till det värde, som den hade vid tiden för upplåtelsen, vilken kan ligga mycket långt tillbaka i tiden. Det kan i sådana fall bliva ett värde, som är mycket obetydligt. Nu stadgas i huvudsak samma grunder i fråga om upplåtelse av ecklesiastik jord. Den lilla skiljaktighet, som finnes i fråga om ett något större hänsynstagande till upplåtaren, kan enligt min mening icke betyda, att man skall utgå från helt andra värden i detta fall än när det gäller värdering enligt den s. k. ensittarelagen. Jag styrkes så mycket mera i denna min uppfattning som i motiven till 1926 års kungl. proposition statsrådet uttryckligen säger ifrån, att samma princip även här skall tillämpas, d. v. s. att värdet vid tiden för den ursprungliga upplåtelsen skall vara gällande jämväl då det är fråga om att bestämma köpeskillingen för jord, som skall inlösas från kyrkan. Han tillägger vidare, att det synes vara skäligt, att lägenhetsinnehavare å kyrkojord icke sättas i sämre ställning än de å enskild jord. Därav följer, såvitt jag kan förstå, att den som vid värderingen i av utskottet påtalade fall har förfarit fullkomligt riktigt och i enlighet med lagens bestämmelser är boställsnämndens ordförande, härads hövding Grundberg. Det kan nämligen icke vara riktigt att utan vidare kapitalisera avgälden från lägenheten, d. v. s. att man, som kammarkollegium här gjort, tar reda på vad som betalas i arrende för lägenheten och kapitaliserar detta. Då kommer man i förevarande fall till en lösningssumma av 1,000 kronor. Om detta hade varit syftet vid lagens antagande, borde det väl också hava utsagts i den kungl. propositionen i lagtexten eller åtminstone i motiveringen. Då hade man naturligtvis icke behövt införa en bestämmelse sådan som den, vilken finnes i författningens 3 §, som uttryckligen säger, att det skall vara en lokal värdering och att hänsyn skall tagas till lägenhetens värde vid tiden för dess upplåtelse.

Jag ber också att få erinra därom, att länsstyrelsen, som visserligen haft en

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

skiljaktig uppfattning i fråga om lägenhetens värde, likväl i det av utskottet citerade uttalandet säger, att kammarkollegii uppfattning överensstämmer icke med författningen. Men, säger länsstyrelsen, vi hava anledning tro, att det förelegat en viss odlingsplikt, när upplåtelsen skedde. Länsstyrelsen vill därför icke tillstyrka, att ett högre värde åsättes lägenheten än 1.000 kronor för hektar, och på detta sätt kommer den ned till något över 500 kronor för lägenheten. Således, även här föreligger ett underkännande av kammarkollegii ståndpunkt i fråga om upplåtelse av dylika lägenheter.

Nu förefaller det, som om utskottet påverkats av den omständigheten, att det inom utskottet upplystes, att successionen mellan lägenhetsinnehavarna var bruten. Det var icke den ursprunglige innehavaren eller hans arvingar, som innehade lägenheten vid tiden för friköpet, utan den hade gått igenom flera händer. Men vi få komma ihåg, att riksdagen har medvetet brutit mot denna successionsprincip genom att i fråga om ensittarlagen undan för undan förkorta innehavet, till dess att man kan begära friköpande dagen efter då ny man förvärvat lägenheten. D. v. s. det är endast den omständigheten, att denna under en viss tid varit utanför jordägarens disposition, som konstituerar rätten att lösa densamma och i här föreliggande fall före ingången av år 1926.

Vidare förmodar jag, att utskottet låtit sig påverka av den till synes orimligt låga köpeskillingen. Jag erkänner gärna, att den efter all sannolikhet torde vara för låg, om man låter sig bestämmas av lägenhetens nuvärde, och även låg, om man ser på den köpeskillingen, som församlingen får för den upplåtna lägenheten. Församlingen kommer tydligen att göra en förlust. Men, såvitt jag förstår, är det icke värderingen, som är grundfelet till, att så sker, utan den lagstiftning, som i förevarande fall skall tillämpas och vilken faktiskt föreskriver en värdering efter sådana grunder, att köpeskillingen i många fall uppenbarligen blir för låg. Ty om det värde på lägenheten av 178 kronor och 44 öre, som värderingsmännen föreslagit, var det värde, som fanns 1865, och detta värde nu skall gälla, är det uppenbart, att församlingen i närvarande stund lider en förlust därutinnan, att den nu har högre avgäld för lägenheten än som svarar emot nämnda värde. Men det är enligt min mening lagstiftningens fel, som föreskrivit värderingsgrunder, vilka icke möjliggöra ett tillgodoseende av församlingens intressen i fråga om lägenheten.

Det förefaller mig, som om man från en del håll, där man har gått in för denna anmärkning, icke riktigt satt sig in i syftet med lagstiftningen om friköp av dylika lägenheter. Den avsåg att bereda möjligheter för lägenhetsinnehavarna att inlösa dessa lägenheter, utan att jordägarna skulle få ersättning för det mervärde, som skapats genom odling och bebyggelse av lägenheterna. Det förefaller, som om man från socialdemokratiskt håll hade glömt detta, och som man tidigare varit så ivrig att hävda, och nu från det hållet där skulle vara inne på vägar, som skulle innebära, att jordägarna skulle få tillräkna sig det väsentliga av det på lägenheterna genom uppodling och bebyggelse tillskapade mervärdet.

Nu anmärker herr Forssell vidare på, att förhållandet mellan arrendatorn och församlingen icke reglerats genom det beslut, som Kungl. Maj:t fattat. Ja, enligt min mening är det föga rimligt, att upplåtelse får ske under arrendetiden. Jag tar väl knappast miste, då jag förmodar, att det knappast finnes enligt lag någon möjlighet att förhindra upplåtelser under arrendetiden, därest innehavaren av lägenheten begär, att upplåtelse skall ske. Då kan det icke hjälpas, att det inträder ett förhållande mellan arrendatorn och församlingen, som måste regleras på något sätt. Jag kan icke för ögonblicket bedöma, huruvida regeringen med anledning av det föreliggande ärendet verkligen hade möjligheter att reglera detta förhållande på annat sätt än som skedde genom en hemställan om reglering under hand. Jag vågar icke bedöma den saken. Jag

tror dock knappast, att det var möjligt för regeringen att få till stånd en uppgörelse på annat sätt.

När vidare herr Forssell påpekar, att genom regeringens beslut finge man icke några enhetliga grunder för värderingen, vill jag säga, att här har man att välja mellan å ena sidan den lokala värdering, som sker med hänsyn till de omständigheter, som jag här omnämnt, nämligen värdet, när upplåtelsen skedde, och med hänsyn till på orten rådande förhållanden, eller å andra sidan kammarkollegii på sitt sätt mycket enhetliga värdering, nämligen, att man tar reda på, vilken avgäld betalas för lägenheten och kapitaliserar denna. Sistnämnda förfarande är mycket enhetligt i den meningen att man utan vidare kapitaliserar avgälden. Men nu är det ett förhållande, som ofta inträffar, att för en lägenhet, som kanske är värd 100 kronor i avgäld, träffa vederbörande av hänsyn till innehavaren en särskild överenskommelse, att avgälden skall beräknas till exempelvis 5 kronor. Då skulle bara detta belopp kapitaliseras, och man skulle alltså sannolikt komma till en lägre värdering än den lokala värderingsnämnden kommit till. Men i ett annat fall komme man kanske till ett högst upptrissat värde. Det föreläge kanske byggnader, som lägenhets-havaren ville rädda åt sig. I ett sådant fall kanske han nödgades, för att få hava husen kvar, att gå med på ett arrende, som vore mycket för högt. Skall då detta kapitaliseras, får han uppenbarligen betala en alltför hög löseskillning. Ur en viss synpunkt blir det nog enhetlighet med kammarkollegii förfarings-sätt, men denna enhetlighet vunnas på bekostnad av rättvisan. Är det så, att de från ensittarlagen kopierade grunderna för värderingen äro oriktiga, böra vi ändra lagens bestämmelser i denna del. Men det är icke riktigt att bygga anmärkningar på den grund, som konstitutionsutskottet i föreliggande fall gjort.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Anderson* i Storegården, *Sandström* och *Johansson* i Väby.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Då jag håller före, att ur social synpunkt är av den största betydelse, att man söker befordra styckningen av de kyrkliga boställena och att man underlättar för de lägenhetshavare på dessa boställen, som hava egna byggnader, att få tillösa sig desamma, kan jag icke annat än taga avstånd från de synpunkter, för vilka herr Forssell gjorde sig till målsman. Han förmenade, att såsom en väsentlig faktor vid bedömandet av värdet av en lägenhet borde läggas avgälden. Men då avgälden fastställes, göres det allenast med hänsyn till den arrendeavgift, lägenheten vid fastställandet anses kunna betinga. Värderingsmännen däremot skola vid lägenhetens värdering taga hänsyn till de förbättringar, som lägenhetsinnehavaren nedlagt på egendomen. Men dessa synpunkter har man vid arrendevärderingen icke tagit hänsyn till. Under sådana förhållanden blir det helt säkert en annan värdering, som jorden får, då man fråndrar de arbeten, som lägenhetsinnehavaren på desamma nedlagt. Det vore kanske farligt för en blivande styckning av boställena, om man tidigare gått in på vad herr Forssell anser skulle bliva för framtiden gällande. Man kan naturligtvis ifrågasätta, huruvida det var lämpligt, att regeringen hänvisade till privat uppgörelse mellan lägenhetshavaren och arrendatorn rörande den ersättning, som lägenhets-havaren borde erlägga till arrendatorn. Måhända hade det varit riktigast, om värderingsmännen i detta fall även bestämt, vad lägenhetshavaren borde utgiva till boställshavaren för att lägenhetshavaren blivit befriad från den högre avgälden och sålunda kommit i en bättre ställning. Jag har dock svårt att förstå.

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

varför man skall klandra regeringen i detta fall, då det gäller köpeskillingens storlek, när alla myndigheter, med undantag av kammarkollegium, ävensom boställshavaren och framför allt kommunen hava gått in på ett medgivande, att köpeskillingen är riktig. Då bör man väl icke från riksdagens sida finna, att värderingen varit för låg. Jag har därför velat taga avstånd från utskottets uppfattning och framför allt från de uttalanden, som herr Forssell här gjort.

Jag hemställer, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! Om herr förste vice talmannen ägnat ett ögonblicks uppmärksamhet åt förteckningen över de utskottsledamöter, som hava deltagit i behandlingen av detta ärende och icke reserverat sig — det är endast en, som reserverat sig — så skulle nog herr förste vice talmannen nödgas erkänna, att utskottet vid behandlingen av denna fråga har varit så sammansatt, att åt behandlingen av ärendet varit tillförsäkrat ett ganska brinnande socialt intresse. Ty det är att märka, att vi hava alla socialdemokraterna så när som på herr Thulin med oss, och vi hava de frisinna och bondeförbundarna och högern på samma sida. Hela fronten är alltså företrädd inom utskottet, varför man nog skulle kunna tycka, att de sociala synpunkterna blivit beaktade. Och jag skulle nästan tro, att man *just ur sociala synpunkter* på sina håll velat kraftigt reagera emot den separata uppställningen mellan arrendatorn och lägenhetsinnehavaren.

Vad slutligen frågorna om den lokala värderingen och denna värderings läggande till grund för köpeskillingen angår, anförde även herr förste vice talmannen, att de kommunala instanserna hade biträtt detta förslag. Jag vill då till att börja med erinra om att detta gäller med ett mycket viktigt undantag, nämligen kyrkoherden i församlingen, alltså en person, som är särskilt väl införsatt i dessa frågor. Han har bestämt reserverat sig emot denna metod och velat kraftigt accentuera kommunens anspråk på att få se sin förmögenhetsmassa bevarad. Det är dock en ganska viktig omständighet att taga hänsyn till härvidlag. För övrigt måste jag säga, att det är alldeles ofantligt glädjande, att man någon gång får se exempel på intresse för den kyrkligt kommunala självstyrelsen. Det vore glädjande, om detta intresse sträckte sig litet längre och kom fram även på andra punkter, där nämnda kommunala självstyrelse kanske med litet större framgång kunde göra sig gällande. Annars är man minsann icke sen att omgärda den kyrkligt kommunala självstyrelsen med otroligt många band och bestämmelser.

Vad herr Magnusson i Skövde angår och hans utläggning av ensittarlagen, vill jag säga, att jag tror bestämt, han feltolkat innebörden i ensittarlagen. Jag ber herr Magnusson i Skövde vara vänlig lägga märke till vad som säges på sidan 19 i dechargememorialet. Kammarkollegium har hänvisat till ett yttrande i ett annat friköpsfall samt tillagt följande — jag skall be att få läsa upp det helt och hållet, så att jag icke gör mig skyldig till något allt för förkortande referat, som kunde bli missvisande:

»I de fall, då högsta domstolen i mål angående inlösen av mark jämlikt lagen den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område höjt löseskillingens belopp, har visserligen icke, såvitt kollegium har sig bekant, i något fall uttryckligen uttalats, att hänsyn tagits till storleken av den utgående arrendeavgiften, men efter vad kollegium erfarit, har det förekommit, att högsta domstolen vid höjning av det av ägodelningsrätten bestämda lösenbeloppet tagit hänsyn till, bland andra omständigheter, storleken av arrendeavgiftens belopp, nämligen, då det kontrakt, varigenom nyttjanderätten till den för inlösen ifrågasatta marken upplåtits, avsett långre tid och av upplåtelsetiden en avsevärd del återstått.»

Detta avser alltså tydliga parallellfall till det friköpsfall, som det här talas om. Jag vill säga herrarna, att när jag läste detta papper, tillät jag mig vända mig till en tjänsteman i kammarkollegium och frågade: »Huru vet kammarkollegium detta, då icke högsta domstolen i skrift uttalat sig?» — Jo, svarade man, för att få klarhet och vägledning hade man vänt sig till ledamöter av högsta domstolen, som sagt ifrån, att arrendeavgälden på sätt kollegiet anfört i sådana fall har lagts till grund för högsta domstolens ställningstagande. Jag vågar alltså gent emot herr Magnussons i Skövde auktoritet åberopa vår högsta domstol.

Det kan egentligen vara nog sagt. Men jag måste också gent emot herr Magnusson i Skövde säga, att visserligen kan man många gånger vara pessimistisk, och särskilt vet jag från min verksamhet i konstitutionsutskottet, att beträffande det moderna lagstiftningsarbetet en framstående frisinnad ledamot, herr David Bergström, ofta uttalat sig högst bekymrat om den stora försämringen som inträtt i lagstiftningstekniken. Men så pessimistisk som herr Magnusson i Skövde får man väl ändå icke vara. Man får väl ändå förutsätta *något* förnuft även i en social jordlag.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord i denna fråga. Som ärendet här ligger, synes det ju röra sig om en ganska liten fråga, nämligen frågan om en lösesumma för en lägenhet. Men principiellt har den ju kanske en viss betydelse. Här finns ju en lag, som är tillkommen genom riksdagens och Kungl. Maj:ts medverkan och som säger, att på ecklesiastiska jordar må lägenhetsinnehavare kunna få tillösa sig innehaft område. Han *må* kunna få tillösa sig det. Det skall sålunda prövas, huruvida han kan få tillösa sig det eller icke. Det är alltså icke någonting alldeles i full överensstämmelse med ensittarlagen, då här först måste verkställas en prövning, huruvida inlösen skall få äga rum. Här hava vi nu ett fall, där en ecklesiastisk jord är utarrenderad. Arrendatorn har ett kontrakt på jorden, och i det kontraktet står det bland annat, att det finnes en lägenhetsinnehavare, som skall betala till arrendatorn 50 kronor om året. Det är alltså flera intressen, som äro implicerade: arrendatorns, lägenhetsinnehavarens och det kyrkliga intresset att få betalt för jorden. Dessa intressen måste avvägas emot varandra. Nu har jag uppfattat denna sak på det sättet, att man naturligtvis å ena sidan måste se till, att de kyrkliga intressena bevakas, så att ersättning lämnas för den jord, som säljes. Men å andra sidan bör det vara riksdagens mening, att det här finnes ett socialt intresse, som också bör tillgodoses. När det gäller lägenhetsinnehavare, som sitta på en dylik jord, där de hava sina egna hus och följaktligen äro likställda med de s. k. ensittarna, är det väl meningen, att man skall söka se till att de beredas möjlighet att på skäliga villkor få tillösa sig dessa lägenheter och sitta kvar där uti de hus, som äro deras egna. Detta, menar jag, är en omständighet, som vi rätt mycket måste taga hänsyn till här.

Nu förefaller det mig, som om konstitutionsutskottet i denna punkt har uttalat sig rätt motstridigt, när det gäller denne lägenhetshavare. Å ena sidan säger utskottet, att han skall betala mera, än vad Kungl. Maj:t bestämt. Han skall betala efter det kapitaliserade arrendet — det skulle alltså i detta fall bli 1,000 kronor — under det Kungl. Maj:t bestämt 300 kronor. Utskottet vill med andra ord i det fallet ålägga lägenhetshavaren att betala mera. Där går man emot hans intressen. Å andra sidan säger utskottet, att Kungl. Maj:t olämpligt har lämnat ut honom att träffa en uppgörelse med arrendatorn. Där skulle Kungl. Maj:t sålunda hava förfarit för strängt. Jag tycker, det föreligger en viss motsägelse i detta. Om man går till själva realiteten och ser, huru det förhåller sig med denna värdering, så vill jag i korta drag erinra

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

om följande fakta. — Det kan hända, att jag nu upprepar, vad ecklesiastikministern här sagt förut och kanske även från annat håll förut sagts, ty jag har icke haft tillfälle åhöra hela denna debatt. — En värdering av denna jord är verkställd av den myndighet, som skall göra värderingen, nämligen boställsnämndens ordförande. Det är en man, som efter vad jag förstår åtnjuter mycket stort anseende och aktning. Han är juridiskt bildad och har stor erfarenhet på detta område. Denne man har kommit till en värdering av 178 kronor — jag utelämnar örena. Denna värdering har sedermera blivit i vederbörlig ordning godkänd av kyrkostämman, av kontraktsprosten och av domkapitlet, följaktligen av de kyrkliga myndigheter, som här hava intressen att bevaka från kyrkans synpunkt. Summan 178 kronor hava dessa godkänt. Om nu Kungl. Maj:t hade gått på dessa 178 kronor, som de kyrkliga myndigheterna sagt sig vara nöjda med, skulle man då egentligen kunnat beskylla Kungl. Maj:t för att hava åsidosatt de kyrkliga intressena? Nu vet jag, att kyrkoherden visserligen icke varit med om detta. Men han är ju endast *en* person, medan de andra äro flera, nämligen kyrkostämman, kontraktsprosten och domkapitlet.

Men, mina herrar, nu skall jag be att få tillägga ytterligare en sak för att vi skola få klarlagt för oss detta värde. Riktigheten av denna värdering, 178 kronor, har blivit bestyrkt av jordbrukskonsulenten i länet. Han är på samma gång egnahemsnämndens värderingsman. Och denne egnahemsnämndens värderingsman, samtidigt jordbrukskonsulent i länet, säger, att med stöd av hans erfarenhet vid värderingar i och för egnahemslän är det av boställsnämndens ordförande föreslagna värdet förhållandevis högre än det, som åsättes lägenheter, när det är fråga om tillämpning av ensittarlagen. Denna säkerligen eminent sakkunnige man säger alltså, att 178 kronor är en högre värdering, än man brukar tillämpa vid försäljning av sådana lägenheter.

Emellertid kommer kammarkollegium och säger, att man skall icke förfara på detta sätt. Man skall kapitalisera arrendavgiften, 50 kronor, och då kommer man till ett värde av 1,000 kronor. Alltså skulle enligt kammarkollegii mening denne man, som innehar något över ett tunnland jord, på vilken han har sina egna hus, märk väl, betala för denna 1,000 kronor. Om jag använder bara den uppfattning, som jag kan ha om dylika ting, skulle jag vilja säga, att detta är en för hård värdering. Det är att driva saken för långt att begära, att han i detta fall skulle betala 1,000 kronor. Det är enligt min mening för mycket. Därför har Kungl. Maj:t och ecklesiastikministern vid prövning av ärendet efter långt funderande och många överväganden kommit fram till att sätta priset till 300 kronor. Jag undrar, om man icke vad priset beträffar skulle kunna säga, att man kommit till ett avvägande, som är ganska förnuftigt och rimligt i detta fall.

Men sedan, herr talman, skola vi icke glömma det andra intresset härvidlag, och det är arrendatorns. Jag sade, att arrendatorn sitter med sitt kontrakt. Han skall enligt detta uppbära en avgift för lägenheten av 50 kronor. Då säger man, att Kungl. Maj:t skall bestämma, vilken ersättning han skall få, när denna avgift bortfaller vid lägenhetens försäljning. Ja, det är ju möjligt, att man kan säga, att Kungl. Maj:t *kan* göra detta. Men å andra sidan vill jag framhålla, att det är dock en ganska betänkelig sak, då ett kontrakt är uppgjort mellan en viss myndighet och en arrendator, om Kungl. Maj:t skulle komma och ingripa och säga: nu säljes denna lägenhet; ni har förut haft 50 kronor, men nu får ni icke 50 kronor utan t. ex. 40 kronor eller 60 kronor eller något sådant. Jag vet icke, vad konstitutionsutskottet skulle sagt, ifall Kungl. Maj:t hade gjort på det sättet. Nu förefaller det, som om konstitutionsutskottet menar, att Kungl. Maj:t skulle kunna bestämma ersättningen i detta fall, och det är kanske ett visst stöd för den uppfattningen, om det

noga tillses att arrendatorns rätt ej blir kränkt. Men eljest, herr talman, skulle Kungl. Maj:t ingripa på ett område, som berör domstolarnas befogenhet. Ty det blir väl i sista hand en domstol, som har att avgöra, huruvida arrendatorns rätt blivit kränkt eller icke kränkt.

Men låt oss gå tillbaka till det föreliggande fallet, huru man i denna del löst saken. Köpeskillingen bestämdes till 300 kronor. Räntan på detta är 15 kronor. De 15 kronorna får arrendatorn uppbära. Då fattas det följaktligen i hans 50 kronor 35 kronor. Nu visste man, att arrendatorn ville göra upp med denne man, och då sade man: gör upp med arrendatorn, så blir saken klar; det blir enklast på det sättet. Nu har han gjort upp på det sättet, att han under den återstående arrendetiden, till 1942, skall betala 30 kronor. Arrendatorn får alltså dels 15 kronor och dels 30 kronor eller tillsammans 45 kronor i stället för tidigare 50 kronor, och det har han förklarat sig nöjd med.

Konstitutionsutskottet har sagt någonting om att Kungl. Maj:t utlämnat lägenhetshavaren på nåd och onåd till arrendatorn. Herr talman! Det har Kungl. Maj:t visst icke gjort. Ty om arrendatorn sagt, att han velat ha mycket högre belopp i ersättning för att avstå från de 50 kronorna, hade lägenhetshavaren naturligtvis kunnat svara: då bryr jag mig icke om det, då väntar jag med köpet, eller då får saken gå tillbaka till Kungl. Maj:t, och jag ber om föreskrift, huru det skall förfaras. Han är icke utlämnad på nåd och onåd utan endast hänvisad till att försöka få någon uppgörelse med arrendatorn i ett fall, där frågan annars kunnat drivas till domstol. Det är detta som jag tycker, man skulle taga hänsyn till, då man bedömer hela det förevarande ärendet.

Nu, herr talman, skall jag icke tala längre om detta, ty det är kanske talat länge nog om frågan. Jag tycker, att det föreliggande fallet borde vara ganska bra klarlagt genom det, som förekommit i denna debatt. Men ett ord vill jag dock tillägga. Om man i riksdagen håller för hårt på att kammarkollegii ståndpunkt är den riktiga, nämligen att man skall utgå från det kapitaliserade avgäldsbeloppet, alltså i detta fall 1.000 kronor, då tror jag också man kan säga, att upplåtelse i socialt syfte av sådana lägenheter som här ifrågavarande icke ofta kan komma ifråga. Lagen blir då sannolikt en lag på papperet. Då hava vi för ett par, tre år sedan lagstiftat för att gagna ett socialt ändamål men i själva verket icke fullföljt det sociala syftet med detta. Såvitt jag kunnat bedöma detta ärende och försökt opartiskt sätta mig in i det och se, huru det behandlats, kan det, herr talman, icke sägas annat, än att Kungl. Maj:t efter rättvisa och billighet vägt alla de intressen, som äro implicerade i denna fråga.

Herr Grapenson: Herr talman, mina herrar! Det finns säkerligen många av kammarens ledamöter, som tycka, att denna fråga är mycket liten och ointressant. Jag för min del har funnit den ganska intressant. Jag ser den också vara så invecklad, att Kungl. Maj:t vid fattandet av sitt beslut i ärendet har stått i en oerhört svår och ömtålig situation.

Jag har vid min lilla prövning av frågan gått ut ifrån dels gällande löne-regleringslag och dels gällande arrendeförordning. I den förra lagens 19 §, mom. 3, säges det tydligt ut, att en avgäld av denna art, dessa 50 kronor, hör till pastoratets ordinarie avlöningstillgångar. I § 2 av arrendeförordningen föreskrives det, visserligen icke så bestämt, men det säges dock, att en lägenhet av den art som den ifrågavarande må undantagas ifrån boställsrendet och utarrenderas särskilt. Det riktiga vid utarrenderingen av denna nu så omstridda lägenhet hade följaktligen varit, att jordbiten redan från första början hade undantagits arrendatorns husbondevälde och utan vidare överlåtits mot de villkor, som då förelågo, till lägenhetsinnehavaren, vilken därigenom

*Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

skulle hava fått inleverera sina 50 kronor direkt till församlingens prästlönekassa. Men man har i stället givit sig in på en omväg, som särskilt i detta fall varit mindre lycklig. Man har ställt lägenhetsinnehavaren under arrendatorns överuppsikt. Man har låtit arrendatorn vara ett slags uppbördsman för lägenhetsarrendet och därmed helt omotiverat indragit i frågan en obehörlig tredje part, boställsarrendatorn, vilken omständighet vid ärendets nuvarande utveckling tillkrånglat hela frågan och gjort den svårlost, ja, nästan olöslig. Hade arrendatorn icke fått rätt uppbära denna avgäld, så hade församlingen varit fullt medveten om att nu ifrågavarande 50 kronor voro en församlingens tillgång. Då hade också, jag är viss därom, det utlåtande, som församlingens kyrkostämma avgivit, haft ett annat innehåll än vad det nu har. Man uttalade sig i en sak, som man icke fullt begrep. Men församlingens pastor, kyrkostämmans ordförande, insåg, att det här var fråga om församlingens ordinarie avlöningstillgångar, och han reserverade sig därför mot beslutet. Det är allt detta som innerst är orsaken till att frågan nu är så svårlost och invecklad.

Länsstyrelsens mening, att under de förhållanden, som förelågo, låta med friköpet anstå, tills kontraktet utgått, är helt visst riktig, men här kom nu friköpslagen in och krävde försäljning. Lägenhetsinnehavarens rätt enligt lagen skulle tillgodoses. Kammarkollegium säger också, att det icke torde vara lämpligt att uppskjuta frågan till arrendetidens utgång, då lägenhetsägaren allt fortfarande har sin rätt kvar att ånyo begära friköp. En risk förelåg alltså att frågan skulle komma åter gång på gång. Lagen tvingade följaktligen vederbörande myndigheter att genast gå in för det begärda friköpet. Jag vill icke säga »tvingade» i dålig mening, men faktum kvarstår, friköpslagen tvingade till att omedelbart söka få friköpet genomförd.

Vad nu beträffar den uppskattning, som boställsnämndens ordförande verkställt kan jag för min del icke finna annat än att han har uppskattat området under en alltför stor social välvilja. Är arrendet, avgälden, värt 50 kronor, så är det uppenbart, att marken måste vara *mera* värd än 178 kronor och 44 öre.

Det finnes vidare onekligen någonting starkt berättigat i kammarkollegiets mening om att den kapitaliserade avgälden skulle angiva köpesumman, men jag är också fullt enig med dem, vilka uttalat att man därför icke i *varje fall* skall tillämpa denna princip.

Då denna fråga enligt min nyss uttalade uppfattning är ett mycket intressant fall, har jag velat säga ett par ord om den. Och huru jag än betraktar den, så kommer jag ständigt till det resultatet att Kungl. Maj:t här ställts inför ett synnerligen svårt och invecklat avgörande. Det olämpliga arrendeförfarandet kan icke läggas Kungl. Maj:t till last; det var något, som ursprungligen inträffat långt förut. Kungl. Maj:t hade endast att konstatera faktum och se till huru denna tilltrasslade härva skulle redas ut i enlighet med givna avtal och gällande lag och författning. Därvid hade man att pröva dels det sociala kravet i enlighet med friköpslagens bestämmelser, dels de kyrkliga synpunkter som här spelade in, dels församlingens intresse att få bibehålla sina lagliga löne-medel, dels också arrendatorns rätt att okränkt få tillgodogöra sig den kontrakterade inkomst, som avgälden innebar för honom. Ser man nu närmare på allt detta, så förstår man också ärendets oerhört komplicerade beskaffenhet. Och jag kan icke inse annat än att Kungl. Maj:ts utslag i föreliggande fall innebär den enda tänkbara lösningen utan rättskränkning åt något håll. Kungl. Maj:t har här enligt min mening handlat under en stark känsla av ansvar och samvetsgrannhet inför de lagar och bestämmelser, som äro givna. Jag kan förstå utskottet, men jag vill också betyga min varmaste sympati för Kungl. Maj:ts sätt att lösa denna svåra fråga.

Herr talman, jag ber att få ansluta mig till det här förut gjorda yrkandet om att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

§ 4.

Herr statsrådet *Wohlin* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 230, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 om sparbanker m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 5.

Fortsattes föredragningen av konstitutionsutskottets memorial, nr 14. angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll; och lämnades därvid i fråga om punkten 2 enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Magnusson** i Skövde, som anförde: Herr talman! Endast ett par små repliker gentemot herr Forssell. Han yttrade, att jag skulle misstolkat ensittarlagen, och grundade märkvärdigt nog denna sin uppfattning på att högsta domstolen i av honom angivna fall skulle ändrat vederbörande värderingsmäns värdering av lägenheter. Jag förstår icke att man därav att högsta domstolen har ogillat andras tolkning av lagen utan vidare skall kunna draga den slutsatsen, att jag har misstolkat densamma, lika litet som det förhållandet, att högsta domstolen i vissa fall vid prövning av värderingar enligt ensittarlagen har funnit sig böra taga viss hänsyn till arrendebeloppet, skulle innebära ett bevis för att man skulle taga uteslutande hänsyn till arrendebeloppet, vilket som jag nyss nämnde kan vara mycket skiftande och ingalunda tillmätt med sträng hänsyn till en lägenhets värde.

Vidare skulle jag gentemot herr Forssell, då han gör gällande, att jag varit allt för mycket pessimistisk och att man får icke vara så pessimistisk att man icke kan förutsätta något sunt förnuft även i en social jordlag, vilja säga, att jag icke heller vill vara så pessimistisk att jag icke bör förutsätta något sunt förnuft i konstitutionsutskottets anmärkningar. Men jag måste säga, att det nog förefaller mig som om konstitutionsutskottet denna gång icke har i sin anmärkning visat det högsta mått av förnuft, som det bör kunna visa. Jag tror man kan tillägga, att om konstitutionsutskottets ofta klandrade granskning av regeringarna här i landet skall få ett högre värde än vad den under sista tiden haft, så är det nog lämpligt att anmärkningarna fotas på andra och starkare grunder än i föreliggande fall.

Herr talman, på grund av från många håll framställda uppmaningar skall jag också be att få ändra mitt yrkande därhän, att jag yrkar att anmärkningen måtte läggas med ogillande till handlingarna.

Vidare yttrade:

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Her talman! Då frågan är av så vittgående principiell innebörd, måste jag säga ännu några ord i densamma och därvid förklara att jag måste inlägga en gensaga mot den uppfattning, som herr Forssell i sitt sista anförande gjorde sig till målsman för. Jag förmenar, att vid värdering av kyrklig jord, när det gäller tillämpning av ensittarlagen, de som bo på den kyrkliga jorden icke böra ställas i sämre ställning än om de ägde sina hus på enskild mans jord. Innan ensittarlagen blev gällande, kunde en enskild jordägare, genom att hota en lägenhetsinnehavare med att byggnaderna skulle bortföras, tvinga sig till ett högre arrende än jorden var värd. Skulle då ett dylikt högre arrende, fastställt innan ensittarlagen kommit till

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

stånd, läggas till grund vid en blivande värdering enligt ensittarlagen, då kunde man verkligen säga, att ensittarlagen icke här skulle kunna få några verkningar. Men i ensittarlagen har riksdagen fastställt, att de förbättringar som lägenhetsinnehavaren nedlagt på jorden — man kunde tänka sig att han arrenderat en jordbit, som varit fullständigt ouppodlad, och lagt ned kanske fyra eller femhundra kronor för att sätta den i stånd — icke skola inräknas. Eljest skulle denne lägenhetsinnehavare få återbetala vad han själv lagt ned i jorden. Det är det som riksdagen genom sina beslut velat hindra. Går nu riksdagen in på den uppfattning som kammarkollegium har lagt till grund för sina uttalanden och underkänner de värderingar, vilka, såsom statsministern yttrade, godkänts av kyrkostämman och domkapitel och även av sådana fackmän som jordbrukskonsulenter — går man emot allt detta och fastställer för ett tunnland jord en avgift som t. o. m. för en skåning synes hög, då tror jag åtminstone att den förmån, riksdagen velat bereda med ensittarlagen, blir tämligen betydelselös så snart det gäller kyrklig jord.

Jag anser verkligen frågan vara av den betydelse, att andra kammaren måste taga avstånd från de åsikter som utskottet uttalat, och jag ber därför att få ändra mitt yrkande därhän, att anmärkningen må med ogillande läggas till handlingarna.

I detta anförande instämde herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Johansson* i Sollefteå, *Hage*, *Selberg* och *Norling*.

Herr **Fast**: Herr talman! Instämmandena förvåna mig något, liksom åtskilliga av de anföranden som hållits här. De vittna icke om något annat, än att man icke har riktigt förstått vad utskottet har skrivit. I annat fall skulle det varit alldeles otänkbart att vad som förekommit nyss hade kunnat förekomma. När utskottet gör en anmärkning eller en erinran, då svaras från Kungl. Maj:ts sida på en annan sak, och herr Magnusson i Skövde tar upp och argumenterar om ensittarlagen, men glömmar alldeles bort, vad som är det väsentliga i utskottets erinran i detta fall. Ty vad är det som utskottet skrivit? Sedan man här relaterat vad som i ärendet förekommit, och man refererat såväl vad kammarkollegium som andra myndigheter anført och utskottet så kommit fram till sina egna uttalanden på denna punkt, så säger utskottet följande:

»Det hade givetvis i nu förevarande fall icke varit något att i och för sig erinra däremot, att bland köpevillkoren upptagits bestämmelse, varigenom lägenhetshavaren förpliktats att till arrendatorn för återstående arrendetiden eller del därav utbetala avgälden eller en till beloppet bestämd del av denna. Att däremot som i förevarande fall departementschefen i sin hemställan i realiteten avstått från att lösa en tvistig fråga, som såväl ur den sociala som den kyrkligt-ekonomiska synpunkten bort regleras av Kungl. Maj:t, och utlämnat den till att avgöras genom förhandling mellan enskilda personer, synes icke överensstämma med sunda principer för förvaltningens handhavande.»

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på vad hans excellens statsministern sade i sitt anförande. Han sade så här: detta är icke så lätt att lösa, och han ifrågasatte, huruvida Kungl. Maj:t verkligen borde hava gått in på att pröva denna sak, nämligen uppgörelse mellan lägenhetsinnehavaren och arrendatorn, ty det är ett rättsligt förfarande, som kanske måste regleras vid domstol. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att ett läggande med ogillande till handlingarna av denna anmärkning betyder, att ni hava godkänt denna praxis, då det gäller upplåtelse av kyrklig jord, där en person överlämnas till ett rättsligt förfarande vid domstol, i stället för, som man hade trott, att när man säljer av kyrklig jord till en lägenhetsinnehavare skulle han

kunna tillträda denna, sedan Kungl. Maj:ts utslag fallit. Nu finge man klart för sig, att nu skall det börjas ett rättsligt förfarande, och när det måhända misslyckas, så skall ärendet ånyo gå till Kungl. Maj:t och bli föremål för ny prövning.

Jag erkänner, att herr Forssell i sitt anförande tryckte personligen kanske väl starkt på de kyrkliga synpunkterna, men man skall icke försöka läsa ut ur utskottets utlåtande något annat än vad det innehåller, ty om icke dessa sociala synpunkter förevarit, skulle här icke förelegat någon som helst anmärkning från utskottets sida, det kan jag verkligen försäkra herrarna. Jag vill för mitt vidkommande verkligen varna för de konsekvenser som kunna bliva följden, om den inslagna principen av Kungl. Maj:t skulle läggas till grund för försäljningar i fortsättningen av kyrklig jord. Det är första gången Kungl. Maj:t icke velat lösa tvisten mellan lägenhetsinnehavare och arrendator, och när man nu, som sagt, fick detta första gången, ansåg man, med hänsyn icke minst till de sociala synpunkter, som lägo till grund härför, då riksdagen fattade beslut angående upplåtelse av kyrklig jord, att det var av behovet påkallat, att man stäckte denna begynnande praxis. Det är måhända icke alltid, som man har arrendatorer som äro hyggliga och snälla människor, man kan även träffa sådana av det motsatta slaget. Här har man i varje fall fått den upplysningen av hans excellens statsministern, att den summa, som här är tal om, icke är den summa som lägenhetsinnehavaren fått betala, utan därtill kommer den uppgörelse som träffats med arrendatorn. Då komma vi upp till ett helt annat belopp, men jag har ingen anledning att tvista om beloppets storlek. Vad utskottet sagt är, att man icke kan helt och hållet uraktlåta att något taga hänsyn till avgäldens storlek med hänsyn till de kyrkliga intressena. Det är icke första gången detta säges, det har riksdagen egentligen sagt ifrån när denna lag stiftades.

Jag vill för mitt vidkommande verkligen varna kammaren för att låta känsluskäl föranleda till att begå en dumhet, ty hittills har man diskuterat om något som strängt taget icke hör till detta ärende. Vad som är avgörande är uteslutande de sociala synpunkterna, och jag tror det icke bör bli hävd, att man på det sättet i framtiden överlämnar uppgörelsen av dessa tvister mellan en lägenhetsinnehavare och en arrendator. Jag vill för mitt vidkommande varna kammaren att följa en sådan väg.

Jag hemställer, att memorialet i denna punkt lägges till handlingarna.

Med herr Fast förenade sig herrar *Persson* i Trången och *Olovson* i Västerås.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Med anledning av herr Fasts anförande vill jag blott säga, att vad jag i detta fall framhållit och velat framhålla är arrendatorns ställning. Han har ett kontrakt. Han har rättighet att efter detta kontrakt uppbära en avgäld för en lägenhet under denna tid — den räcker till 1942 — och ett utslag av Kungl. Maj:t måste sålunda absolut gå i den riktningen att arrendatorn icke förlorar något av denna rätt. I annat fall kan arrendatorn såvitt jag förstår, säga: Jag vädjar till domstol, därför att jag blivit kränkt i den rätt jag har på grund av arrendet. Att några överdrifter i detta fall skulle kunna komma i fråga, lär icke vara i allra ringaste mån att befara, ty arrendatorn kan icke begära att få mer än det som han genom arrendekontraktet skulle få, och han kan aldrig tilldömas mera, om saken skulle gå till domstol.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr Fast säger, att de, som instämman med herr förste vice talmannen, icke tyckas veta, vad de egentligen instämman i. Han tillägger vidare, att detta är principiellt en viktig fråga.

Ang.
jullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Jag vill säga, herr talman, att när jag läste konstitutionsutskottets utlåtande och fann, att utskottet kommit och gjort anmärkning på denna punkt, då tänkte jag i mitt stilla sinne: Det är mycket små synpunkter, som konstitutionsutskottet tycks utgå ifrån, när det anmärker på en sådan liten sak som detta är — och när det gällt att skapa ett eget hem — eller också är det rena principrytteriet som fått utbreda sig allt för mycket även på ett område som detta, där det gällt friköpandet av jord för eget hem.

Nu skall jag villigt erkänna, att även regeringen här icke handlat så, som jag skulle önskat. Jag skulle önskat, att regeringen godkänt den lägre summa, som ecklesiastika boställsnämndens ordförande förordat och som även förordats av de kyrkliga myndigheterna som hörts i ärendet. Det anser jag hade varit det riktiga. Men inför det läge, som frågan ligger här i riksdagen, då konstitutionsutskottet i alla fall gjort denna anmärkning, har jag ansett, herr talman, att det bör avgivas en protest mot konstitutionsutskottets behandling av detta ärende, och det är därför, jag instämt med det yrkande, som här är ställt, att punkten skulle läggas med ogillande till handlingarna. Om man ser på de massor av småställen, som ute i landet finnas på de ecklesiastika jordarna, skall man finna, att om vi nu skulle godkänna detta konstitutionsutskottets utlåtande, som i själva verket bygger på kammarkollegii kapitalisering av arrendet, då vore vi inne på en väg, som inte har framtiden för sig. Transaktioner av det slag, som anmärkningen rör, böra lösas smidigt och praktiskt med taget sikte på det egna hemmets värde och betydelse.

Därför anser jag, att man vid detta tillfälle bör säga ifrån, att man icke vill vara med på en politik, som så håller på principerna, som man tycks ha gjort i konstitutionsutskottet, att man kapitaliserar exempelvis arrendet för ett tunnland jord till 1,000 kronor, när det i själva verket från många håll omvittnas, att det icke är värt mer än 200 à 300 kronor, kanske icke ens det. Boställsnämndens ordförande säger 178 kronor och några öre, men genom kapitalisering av de 50 kronor, som man skulle få i arrende, kommer man upp till den nyssnämnda våldsamt höga siffran av 1,000 kronor. Vi böra också tänka, att husen stå på ofri grund, och det är av intresse för ägaren av husen att tillösa sig jorden varå de äro belägna.

Det kan också tänkas, att de människor, som närmast beröras av denna sak, få den uppfattningen, att statsmakterna måhända utnyttja nödläget, som husägaren här faktiskt befinner sig uti, för att taga bra betalt för jorden.

Det är de synpunkter, herr talman, jag velat anföra. Jag vidhåller mitt instämmande med herr förste vice talmannen.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Herr Fast varnade kammaren för att låta känsluskäl bära iväg med sig och för att låta dessa bli bestämmande för beslutet. Men jag undrar, om icke herr Fast's anförande var mera fotat på känsluskäl än något annat anförande i föreliggande fråga.

Han säger, att huvudanmärkningen i utskottet låg på den punkten, att Kungl. Maj:t icke reglerat förhållandet mellan lägenhetsägaren och arrendatorn, och han målade ut, vart det skulle föra, om man icke såge till att saken bleve reglerad. Han talade i detta sammanhang också om sociala synpunkter, som blivit undanskjutna.

Jag vet icke, om det är för att jag icke riktigt kunnat sätta mig in i den här debatterade frågan, men jag är verkligen icke i stånd att begripa, att om det finnes ett arrendeavtal mellan lägenhetsägaren och arrendatorn, detta avtal skulle under giltighetstiden kunna ändras enligt vissa av Kungl. Maj:t givna direktiv. Finnes det anledning att någon gång varna kammaren, vore det väl just för detta. Vi böra icke gå in för ett uttalande, som kunde innebära att man uppmanade Kungl. Maj:t att förfara på så sätt, att när ett dylikt

arrendeavtal föreläge mellan två personer, Kungl. Maj:t skulle komma och föreskriva att avtalet skulle förändras och göras om i viss av Kungl. Maj:t angiven riktning. Såvitt jag kan begripa har Kungl. Maj:t i detta fall icke haft något annat att göra, om Kungl. Maj:t verkligen skulle gå lämpligt och lägligt fram, än att hemställa, att vederbörande gjorde en överenskommelse sig emellan. Ty regeringen kunde, enligt min mening, icke lagligen föreskriva parterna att göra en sådan överenskommelse.

Det är av det skälet, som jag vågar hävda, att om nu utskottet har frånfal- lit sina anmärkningar på de andra punkterna, det näppeligen lär vara möjligt att göra gällande, att det på denna punkt skulle vara mer befogat att göra an- märkning än på de andra. Snarare vore det mindre befogat. Jag tror det är skäl varna för att gå in för något uttalande av innebörd, att Kungl. Maj:t skul- le med någon slags administrativ rätt lägga sig i privata arrendeavtal och be- stämma, att sådana skulle göras om efter vissa av Kungl. Maj:t uttalade grun- der.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Utskottets anmälan torde kunna uppdelas i tvenne mot regeringen riktade anmärkningar; den ena, den huvud- sakligaste, avser fastställande av köpeskillingen för lägenheten, den andra be- rör den avgäld, som skulle betalas till innehavaren av bostället. Herr Fast ville göra den senare frågan till den väsentligaste. Nej, den är icke den vä- sentligaste frågan. Det väsentligaste är, huruvida riksdagen skall frångå den uppfattning, som den förut har biträtt, nämligen att icke den utgående avgäl- den utan det verkliga värdet av lägenheten skall läggas till grund för löse- skillingen, och att härvidlag de förbättringar, som lägenhetsinnehavaren vid- tagit på lägenheten, icke tagas med i räkningen.

Vad den andra frågan beträffar, yttrade jag, när jag första gången hade or- det, att det hade varit riktigare, om värderingsmännen även hade satt ett vär- de på den fördel, som lägenhetsinnehavaren får därigenom, att han tidigare blir befriad från att betala den högre avgälden.

Skillnaden är rätt stor, om lägenhetsinnehavaren under blott ett fåtal år skall erlägga en högre avgäld, eller om han under all framtid skall betala ränta på ett högre kapital, ett kapitalbelopp, som är kapitaliserat efter den dåva- rande avgälden. Däri ligger skillnaden. Det andra spörsmålet är en obetyd- lighet och utgör icke någon principfråga, men jag anser, att regeringen borde handlat på annat sätt i det mindre väsentliga spörsmålet.

Det väsentligaste härvidlag är grunderna för värderingen. Och går kam- maren icke in på att taga avstånd från kammarkollegiums principer med av- seende på köpeskillingens fastställande, då har kammaren frångått den stånd- punkt, som den förut intagit.

Herr **Forssell**: Herr talman! Vad herr Magnussons i Skövde senaste ytt- rande angår, vill jag tillåta mig att påpeka, att herr Magnusson tycks förbise, att Kungl. Maj:t ju icke kunde tvinga arrendatorn att överhuvud taget träffa avtal med lägenhetens innehavare. Om arrendatorn ställt sig på den stånd- punkten, att han ville hålla sig till församlingen, som är en betydligt säkrare motpart att ha att göra med än lägenhetsinnehavaren, kunde ingen människa vägra arrendatorn det. Och vad kommer då att inträffa med det systemet, som vi här diskutera och som införts genom beslutet den 24 november 1928?

Konungen har fastställt en köpeskillning på 300 kronor. Arrendatorn säger då måhända: jag rättar mig icke efter Konungens föreläggande att göra upp med lägenhetsinnehavaren, jag skall ha min rätt av församlingen. Vad blir resultatet, mina herrar? Jo, att dessa 300 kronor, som församlingen får, smäl- ta bort som smör i solsken, ty de 15 kronor om året, som församlingen möjligen

*Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

kan få i ränta, räcka ju icke till mer än en bråkdel av dessa 50. Kapitalet måste anlitas, och mycket snart är kapitalstocken borta. Då vågar jag väl hemställa till vår regering, om det verkligen får vara regeringens mening, att våra lokala församlingar skulle utsättas för en sådan risk. Ty den risken finnes, då arrendatorn ju har sin rätt kvar. Om nu herrarna göra ett ogillande av utskottet, om herrarna gilla denna regeringens metod, menar jag, att ni taga på edert ansvar för att det går till på det sättet. Var så god och gör så, men var på det klara med möjligheterna av den risk, jag antytt.

Till slut, herr talman, så skulle jag vilja be hans excellens statsministern att få framställa en vördsam förfrågan: Var och när har konstitutionsutskottet uttalat, att avgäldssumman efter kapitaliseringsprincipen *alltid* skulle läggas till grund för uppgörelsen? Mig veterligt har utskottet aldrig sagt något sådant. Påståendet, att utskottet försvarar en dylik princip, ett påstående, som tycks ha gjort intryck på eljest kalla och klara hjärnor, ja, på själva statsministern, det påståendet är rena munvädret, mina herrar!

Konstitutionsutskottet har icke sagt någonting annat än att hinder icke bör möta för att låta avgäldens storlek vara åtminstone ett icke oväsentligt moment vid fastställandet av köpeskillingen. Och sedan har utskottet sagt, att det beror på särskilda förhållanden, i vad mån denna kapitaliseringsprincip skall komma i tillämpning. Och jag anförde i mitt första anförande, att det förhåller sig så, att i detta fall lägenhetshavaren själv accepterat avgäldsbeloppet kort tid innan denna friköpsprocedur började. Värderingen står alltså i överensstämmelse med dagens marknadsläge. Om man å ena sidan står inför detta faktum och dessutom, att man har en mycket lång avgäldstid framför sig, då inträder en situation, då man bör taga i allvarligt övervägande att nalkas kapitaliseringsprincipen. Och det är det, jag vill göra gällande, att en sådan situation här har förekommit. Men vi ha ingalunda sagt, att kapitaliseringsprincipen *alltid* skall göras gällande.

Nu tycks man till och med vilja bringa det därhän, att man *aldrig* skulle göra densamma gällande. Det är ett stort äventyr, som man här ger sig in på.

Sedan kan jag icke underlåta att påpeka en omständighet, som utskottet understryker, nämligen att när denna lagstiftning 1926 antogs, var riksdagen angelägen om att påpeka vikten av enhetliga grunder. Det skulle vara enhetliga grunder för bedömandet av sådana saker. (Går man in för Kungl. Maj:ts metod att lösa detta, är det ju rena principlösheten. Vi kasta hela förvaltningen på detta område ut i kaos, och kammarkollegium, som skall försöka att rätta sig efter vad detta beslut innebär, kommer att treva i mörker. Och följden kommer att bli överklaganden i vartenda fall, möjligen också, att kammarkollegium börjar avslå en mängd friköpsmål. Jag menar, att om kammaren här går in för ett ogillande, har hela denna förvaltningsmekanik kommit i stagnation. Någon ordning och reda måste det vara och icke bara på måfå tillryggade metoder.

Jag skall för ögonblicket nöja sig med dessa anmärkningar. Naturligtvis ha vi gjort så gott vi kunnat. Vi ha lagt fram ärendet för kammaren. Ogillar kammaren denna metod, får kammaren taga på sig ansvaret för följderna. Och såvitt jag kommer att vara med i fortsättningen, skall jag nog påminna kammaren om det.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Det är ju klart, att vi taga på oss vårt ansvar alltihop. Både jag och mina kolleger på regeringsbanken få naturligtvis taga följderna av detta. Vi ha gjort detta och vetat, vad vi gjort, och vi ha sökt åstadkomma bästa möjliga resultat.

Nu vill jag till den siste ärade talaren säga, att om jag har förstätt honom rätt, har han uttalat, att i *detta* fall borde man ha följt kammarkollegium. Jag

tror jag fattade honom rätt, då jag hörde honom i går tala om saken. Han anser alltså, att 1,000 kronor skulle vara den rätta löseskillingen, och jag skulle då vilja säga, att det är just däri jag skiljer mig från honom. Ty jag anser det vara oskäligt att sätta en löseskillning på 1,000 kronor i detta speciella fall.

Om jag i mitt yttrande verkligen har sagt — vilket jag knappast tror — att konstitutionsutskottet menat, att man alltid skulle tillämpa den princip, som kammarkollegium uttalat, är det en »slip of the tongue», som det heter. Ty det har jag naturligtvis aldrig kunnat mena. Det kan ju hända, att man under stundom kommer att följa den principen, men att fastslå, såsom en regel, att man skall göra på det sättet, det är det jag opponerat mig emot.

Men jag skulle vilja be att få fråga den siste ärade talaren: vad skulle Kungl. Maj:t gjort i detta fall, vad skulle Kungl. Maj:t satt för pris? Menar herr Forssell 1,000 kronor? (herr *Forssell*: Ja.) Ja, det är det vi icke äro sams om. Det är galet menar jag.

Så säger herr Forssell, att när köpeskillingen blivit bestämd till 300 kronor, så skulle om det sedermera icke blir något avtal om ersättning åt arrendatorn, dessa 300 kronor smälta som smör i solsken. Mina herrar, det blir inget köp av, om vederbörande icke skulle komma överens. Kungl. Maj:t har ju sagt, att denna överenskommelse är ett villkor för köpet. Så det smälter icke bort en enda krona av de 300. De komma att finnas kvar, och lägenhetsinnehavaren sitter som förut på lägenheten. Då får han komma in med meddelande, att han icke kunnat komma överens med arrendatorn, och då får man försöka åstadkomma en förlikning eller en överenskommelse av den beskaffenhet, att arrendatorn icke kan gå till domstol och klaga, eller också får proceduren börja om på nytt. Men icke en krona, icke ett öre smälter i någon sol.

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Herr talman! Konstitutionsutskottet tyckes ha gått ut från den uppfattningen, att man i det föreliggande fallet skulle tillämpa den s. k. kapitaliseringsprincipen. Man skulle med utgångspunkt från det fastställda arrendet, 50 kronor, kapitalisera detta och sålunda fastställa köpeskillingen till 1,000 kronor.

Därest man något litet känner till förhållandena ute på landsbygden förstår man lätt hur det kan gå till att få upp ett jämförelsevis högt arrende på en liten jordbit. Där sitter en lägenhetsinnehavare, som har sitt hus på detta lilla jordstykke. Han är kanske född där, han har i varje fall bott där i många år. Han kan icke flytta huset. Det vore så gott som värdelöst för honom, om han skall riva ner detsamma. Under dessa förhållanden är det mycket lätt att pressa upp arrendet på hans lilla jordlapp för högt, ofta orimligt högt. Om detta arrende sedermera skall ligga till grund för kapitaliseringen, säger det sig självt, att saluvärdet på jordbiten blir alldeles för högt. Så bleve det otvivelaktigt även i det nu föreliggande fallet. Där om vittnar ju den värdering, som är gjord av alla myndigheter. Jag kan icke förstå annat än att det skulle vara att gå alldeles för teoretiskt till väga, om man skulle kapitalisera arrendet. Då är det ju ren komedi att uppdraga åt sakkunniga att värdesätta jorden. En sådan åtgärd är ju betydelslös och utan ringaste gagn, om köpeskillingen likväl skall grundas på arrendeavgiften. Då kunde man ju förbigå alla dessa olika procedurer såsom varande alldeles överflödiga.

Jag kan icke förstå annat än att Kungl. Maj:t i detta fall handlagt ärendet efter praktiska och förnuftiga synpunkter, och kommit till ett resultat, som för parterna synes vara tillfredsställande. Jag kan icke finna annat än att man därigenom har frigjort sig från byråkratiska synpunkter i en utsträckning, som är både önskvärd och rekommendabel.

Jag ansluter mig därför till dem, som anse, att det icke varit skäl för de

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollet.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

erinringar, som konstitutionsutskottet gjort, och jag förenar mig i det yrkande, som är gjort, att punkten måtte läggas med ogillande till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Persson* i Fritorp, *Törnkvist* i Karlskrona, *Winkler*, *Jönsson* i Boa, *Olsson* i Blådinge, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Lithander*, *Johansson* i Huskvarna, *Ros* och *Olson* i Torsby.

Herr Fast: Det är tydligen på tiden att vi sluta debatten, ty annars börja vi prata om något nytt ämne. Det är nämligen att märka, att alltjämt så svarar man på en annan punkt, än där utskottet verkligen gjort anmärkning. Herr förste vice talmannen har försökt att ur detta utlåtande läsa ut någonting, som det skulle vara intressant att få angivet, var det finns. Jag kanske icke gör mig skyldig till någon farlig indiskretion, då jag omtalar, att utskottet lagt ned ganska stor möda på justeringen av den del av utlåtandet, som handlar om avgälden. Det fanns nämligen icke en enda ledamot av utskottet — icke ens herr *Forssell* — som ville i utlåtandet införa någonting, som kunde giva stöd för kammarkollegium att tolka lagen så att vid alla tillfällen avgälden skall läggas till grund för lösensummans bestämmande. Skälet till utskottets anmärkning har icke varit, att löseskillingen satts för låg, utan utskottet har vänt sig mot det principiellt oriktiga i att lägenhetsinnehavaren, då han vill köpa lägenheten, utlämnas åt arrendatorns godtycke.

Mina herrar, jag vill fästa uppmärksamheten på att statsministern nyss framhöll att, om uppgörelse icke kunnat träffas på rimliga villkor, så hade köpet icke blivit av. Det är alltså kring detta system, herrarna äro villiga att slå vakt. Kungl. Maj:t har i en viktig social jordfråga helt enkelt överlämnat åt slumpen eller åt människors fria vilja, huruvida det skulle komma till stånd något köp eller icke.

Vad har nu denne man betalt? Såvitt jag kan hastigt räkna ut har han betalt 900 kronor. Äro ni säkra på att icke en annan gång en lägenhets-havare får betala till och med mer än som motsvarar avgäldens kapitaliserade värde? Skillnaden mellan 900 och 1,000 kronor är ju icke så stor. Utskottet har icke yttrat sig om löseskillingen borde vara 900 kronor eller 1,000 kronor. Vad herr *Forssell* yttrade får stå för hans egen räkning och anger icke utskottets uppfattning. Man skall icke försöka att i detta utlåtande lägga in någonting annat än vad som finns där, nämligen att det åligger Kungl. Maj:t att lösa tvister mellan lägenhetsinnehavare och arrendatorer. Det är första gången Kungl. Maj:t hoppar över en punkt, som det visserligen kan vara bekvämt att slippa ifrån men som ur de sociala jordsynpunkterna kan vålla olägenhet i framtiden. Såvida vi verkligen vilja beakta de sociala synpunkterna i jordfrågor, äro vi inne på fel linje, om vi i detta fall låta känslorna tala.

Herr Engberg: Herr talman! Jag har icke suttit på detta ärende, och jag tänker följaktligen icke yttra mig i sakfrågan. Jag har uppkallats av att kammarens förste vice talman framställt yrkande, att anmärkningen måtte med ogillande läggas till handlingarna. Samma yrkande har framställts av herr andre vice talmannen. Det synes mig vara en rätt allvarlig situation, när två medlemmar av kammarens presidium förena sig om ett sådant yrkande. Enligt min tanke strider yrkandet mot grundlagens anda. Jag skall med några ord försöka visa, att så är fallet.

Vad innebär en anmälan utav konstitutionsutskottet till kamrarna? Den innebär *icke* att utskottet sitter som domare och gör ett domslut, som utskottet överantvardar till kamrarna. Däremot innebär den, att utskottet på kamrarnas bord lägger en *utredning*, som är avsedd att bilda underlag för ett kamrarnas beslut. Den enda *åtgärd*, som kamrarna grundlagsenligt kunna vidtaga

i anledning av en sålunda framlagd utredning, därest de icke utan vidare lägga utredningen till handlingarna, är att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t måtte från statsrådet skilja den eller den av statsrådets ledamöter. Någon annan *åtgärd* känner grundlagen icke, och det finns enligt min tanke ingen möjlighet att ur grundlagens paragrafer vindicera fram någonting annat. Är det då någon mening i att kammaren uttalar ett gillande eller ogillande av den utav utskottet förebragta utredningen? Enligt min tanke bör så icke ske, ty kräver man en annan och bättre utredning än den av utskottet förebragta, så finnes endast *ett* grundlagsenligt yrkande, nämligen att ärendet *återremitteras med begäran om fullständigare utredning*.

Den praxis, som insmugit sig i andra kammaren, står därför enligt min tanke i strid med grundlagens anda, och medkammaren har icke heller denna praxis, utan följer i detta fall grundlagens tankegång.

Jag har, herr talman, såsom medlem av konstitutionsutskottet ansett mig vara skyldig att erinra om grundlagens andemening, innan kammaren fattar beslut i den ena eller andra riktningen.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Herr talman! Vad herr Engberg vidrörde tillkommer icke mig att göra något uttalande om, åtminstone icke från denna bänk. Jag har icke heller begärt ordet med anledning av herr Engbergs anförande utan för att inlägga en liten gensaga mot herr Fast. Herr Fast yttrade, att arrendatorer kunna vara elaka, stygga och otäcka karlar, som begära oskäligen pris och pressa och plåga lägenhetsinnehavarna. Kammarens ärade ledamöter behagade taga fram konstitutionsutskottets utlåtande och läsa vad som står på sid. 14. Där står, att arrendatorn, vars kontrakt icke utgår förr än år 1942, förklarar sig icke hava något att erinra emot försäljningen, om han i annan form erhöle gottgörelse för den mistade avgälden, d. v. s. för de femtio kronorna. Det var med hänsyn därtill som Kungl. Maj:t hänvisade lägenhetsinnehavaren att med arrendatorn träffa överenskommelse. Arrendesumman utgjorde ju 50 kronor. Där var gränsen satt. När Kungl. Maj:t hänvisade lägenhetsinnehavaren att träffa överenskommelse med arrendatorn, så visste Kungl. Maj:t, att det inte kunde bli fråga om större totalutgift för lägenhetshavaren än som svarade mot det årliga arrendet av 50 kronor.

Herr Forssell: Herr talman! Det är det sista problemet, som närmast uppkallat mig att säga några ord. Jag måste säga, att skulle det förhålla sig på det sättet, att en lägenhetsinnehavare skulle få bli ägare till en jordlapp endast under den förutsättningen, att arrendatorn ville acceptera honom som sin gäldenär, då äro vi i alla fall inne på en ganska underlig turnering av detta sociala intresse, som man här så livligt ordat om. Lägenhetsinnehavaren skulle alltså få tillträde till jordlappen först sedan arrendatorn sagt till lägenhetshavaren: jag accepterar, att ni tar ansvaret för den fordran, som jag har på församlingen. Lägenhetshavaren skulle alltså av arrendatorn prövas ur soliditetssynpunkt. Jag anser, att det rimmar sig ganska illa med det sociala intresset för lägenhetshavaren att göra arrendatorn till en högsta instans över frågan, om friköp överhuvud skulle få ske.

Till slut, herr talman, endast några ord om den där tusenlappen. Det kanske kan lugna herrarna, om ni komma ihåg, att den senaste socialdemokratiska jordbruksministern herr Sven Linders, en person som — naturligtvis med all rätt — åtnjuter en ganska stor egard för sakkunskap, vederhäftighet och förfarenhet på detta område, såsom boställsnämndsordförande nere i Torna och Bara härad gått in för 4 procents kapitalisering. Nog tycker jag i alla fall, att vi i denna kammare, när vi sett en framstående socialdemokrat gå in för kapitaliseringsprincipen, också skulle kunna göra det.

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag begärde ordet då herr Engberg höll sitt anförande, i vilket han i synnerlig grad vårdade sig om grundlagen. Jag vågar för min del icke gå in på någon tolkning av grundlagen i denna punkt. Jag erinrar endast om, att kammaren flera gånger beslutat att lägga anmärkningar med ogillande till handlingarna, och jag förmodar, att herr Engberg vid ett eller annat tillfälle varit med om att avge sin röst för ett ogillande av en anmärkning. I varje fall har han icke förrän i dag känt sig uppkallad att förklara det vara grundlagsstridigt att framställa ett sådant yrkande.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Herr Engberg har försökt att rädda konstitutionsutskottets prestige genom att förklara, att ett ogillande av anmärkningen skulle strida mot grundlagens bud, och han förvänade sig över att två medlemmar av kammarens presidium kunnat instämma i yrkandet om anmärkningens ogillande. Ja, mina herrar, om herr Engbergs tolkning är riktig, har andra kammaren i många fall brutit mot grundlagen! Talman efter talman har icke vägrat framställa proposition på ett sådant yrkande. Jag tror till och med att det redan under den tid, då regeringen tillsatte talmän, blev praxis här i andra kammaren, att man kunde förfara på detta sätt. Det är verkligen ett ganska svagt vapen, som herr Engberg försökt använda för att förekomma att konstitutionsutskottet skulle lida nederlag. I en så viktig fråga som denna, då det gäller för kammaren att vidhålla det beslut, som kammaren förut fattat med avseende på ensittarlagens tillämpning, kan jag icke annat än taga avstånd från konstitutionsutskottet, då utskottet vill till skada för ensittarna gå in på andra linjer. Jag tror, att kammaren lugnt kan gå in för att lägga detta utlåtande med ogillande till handlingarna. Talmannen kan lika litet som någon av hans företrädare vägra proposition på ett yrkande i den riktningen. Jag tror det är det enda rätta, att kammaren förfar på detta sätt.

Jag vill icke svara herr Fast. Hans anförande gällde bara en detalj, som han drog fram för att rädda utskottets utlåtande. Huvudfrågan gäller något helt annat.

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Jag skall nöja mig med att instämma med förste vice talmannen i vad han sagt om sakens formella sida. Jag vill blott tillägga, att denna praxis tillämpats i kammaren i mera än 30 år och således långt innan herr Engberg eller någon av oss, som nu sitta här, med undantag av förste vice talmannen, tillhörde denna kammare. Så det är en praxis som har gammal hävd för sig. Det synes mig därför att ingen enda av kammarens ledamöter behöver avskräcka sig ifrån att instämma i det yrkande, som här framställts om att utskottets utlåtande skall med ogillande läggas till handlingarna.

Herr **Engberg**: Herr talman! Jag vill till den siste ärade talaren endast säga, att den omständigheten att praxis är gammal icke gör den bättre grundad. När på sin tid till försvaret för den katolska kyrkan i Sverige det anfördes, att den var gammal, så gav Olaus Petri den berömda repliken: »djävulen är också gammal, men han är förty intet bättre!»

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) att kammaren måtte lägga fövevarande punkt till handlingarna samt 2:o) att berörda punkt måtte med ogillande läggas till handlingarna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr *Anderson* i Store-

gården, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren lägger ifrågavarande av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 14 under punkten 2) gjorda anmälan enligt § 107 regeringsformen till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt punkten med ogillande till handlingarna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren beslutit att med ogillande lägga punkten till handlingarna.

Härefter yttrade:

Herr **Hallén**: Herr talman! Kammaren har nu under några timmar lyssnat till ett resonemang angående på vilket sätt man bäst skulle ha hjälpt en fattig man att bli ägare till ett eget hem. Inom parentes vill jag säga, att jag inom utskottet nedlade min röst, följande regeln, att i ovissa ting bör man icke döma. Här åter föreligger en reservationsvis framställd anmärkning i sak, som visserligen icke gäller skapande av ett eget hem, men ett av de inventarier, som i de svenska hemmen för var dag allt mera kommit till bruk. Från kooperativa förbundet har till regeringen inkommit en anmälan, vari påpekats den prispolitik, som drives av en här i landet verksam trust eller rättare sagt kartell under ledning av Linoleumaktiebolaget Forshaga i Göteborg. Kartellen tillhandahåller den svenska allmänheten de kända korkmattorna, vilka ju äro en nödvändighet i snart sagt alla svenska hem. Kooperativa förbundet har med noggranna statistiska uppgifter sökt styrka, att här föreligger en oskäligen prispolitik gentemot den svenska allmänheten. Forshagakartellen är en gren av den internationella sammanslutning, som genom sin verksamhet lyckats upphäva den egentliga konkurrensen och tilltvingat sig en monopolställning på marknaden, en monopolställning, som visat sig vara mycket lukrativ för detta företag. Som kammaren finner på sid. 22 i utskottets utlåtande, så har ända sedan år 1914 till nu detta bolag haft vinster som aldrig understigit 15 procent, men vid många tillfällen uppgått till 20 procent. Det har dessutom som ett bevis på sin goda affärsställning kunnat utdela gratisaktier under icke mindre än sex år under nämnda tid. Kooperativa förbundet påpekar, att det ingalunda är emot den goda affärsställningen förbundet vänder sig. Icke heller hyser förbundet någon sorts avundsjuka över att detta företag kan uppvisa så pass lysande dividender — om de vunnits under normala förhållanden, vore därom kanske icke så mycket att säga — utan förbundet menar, att det skett genom att konkurrensen kunnat hållas fullständigt borta och genom att man missbrukat den monopolställning, man uppnått. Förbundet visar också att det icke bara är i fråga om fabriktionen, som vi här ha att göra med ett mäktigt monopol, utan att likaledes detaljisterna, återförsäljarna på den svenska marknaden, praktiskt taget äro sammanslutna i en monopolliknande organisation, som gör, att man icke längre kan tala om näringslivets handlingsfrihet. Det är en verksamhet till stort förfång för den del av den svenska allmänheten, som köper denna nödvändighetsvara. Nu har visserligen kooperativa förbundet gjort en framställning till Kungl. Maj:t, som förbundet icke gärna kunde ifrågasätta skulle leda till det

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

resultat, som förbundet avsett, nämligen att Kungl. Maj:t skulle vidtaga åtgärder för en generell registrering av samtliga trustar och karteller i vårt land. Förbundet har skisserat upp ett förslag om registrering. På samma sätt som bolagen till patent- och registreringsverket ingiva sina balansräkningar borde man också kunna tänka sig att man på det här sättet skulle få en överblick över affärsställningen hos dessa kartellartade eller annars monopolistiska företag. Mot detta invände de myndigheter, som yttrat sig, att det är opåkallat att så påbygga 1925 års antitrustlag. Särskilt kungl. kommerskollegium finner det icke vara skäl i en sådan åtgärd, då ju denna lag är så pass ny och litet beprövad. Den har bara tillämpats i två eller rättare sagt endast i ett fall och då menar man, att det är för mycket begärt, att Kungl. Maj:t skulle sätta i gång med att utbygga antitrustlagen på det sätt, som kooperativa förbundet föreslagit. Även de halvofficiella institutioner, som ha beretts tillfälle yttra sig, nämligen vissa auktoriserade handelskammare, Sveriges industriförbund och Sveriges köpmannaförbund, avvisa denna tanke, och Kungl. Maj:t har också avslagit framställningen och låtit hela saken bero. Kooperativa förbundet har sedermera i en ny inlaga sökt rätta till en del av de påståenden, som vissa av dessa organisationer kommit med, och som gått ut på att det icke skulle finnas någon internationell linoleumkartell, till vilken Forshagafabriken skulle vara ansluten. Kooperativa förbundet har då i denna inlaga styrkt, att en sådan kartell finnes, och ävenledes visat arten av den organisation, som förenar landets linoleumhandlande. Icke heller denna framställning har emellertid föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Nu ha vi i utskottet resonerat som så, att det anmärkningsvärda i denna sak är icke att Kungl. Maj:t, d. v. s. i detta fall föredragande handelsministern, ej har tillmötesgått kooperativa förbundets hemställan, utan vi anse, att Kungl. Maj:t bort, icke minst på grund av yttrandet från kommerskollegium, ha funnit skäligt att taga sig en funderare över huruvida det här icke förelåg ett sådant fall, som avses i 1925 års s. k. antitrustlag. Denna lag är visserligen blygsam både till omfånget och tyvärr ännu mer till innehållet, så till vida, som den icke medger statsmakterna annat än att verkställa en viss granskning av ett företags prispolitik och dess ekonomiska hållning överhuvud taget. Där ges inga restriktioner och ännu mindre straffbestämmelser av någon art, så att med 1925 års blygsamma embryo till en verklig antitrustlag kan man egentligen icke uträtta så värst mycket. Men det skulle möjligen vara fråga om den rent moraliska verkan, som offentlighetens strålkastare på vissa monopolistiska eller kartellartade sammanslutningar kan innebära. Denna inverkan på ett företags prispolitik får man visserligen icke underskatta. Det erinras förresten både från kooperativa förbundet i dess ena inlaga och från kungl. kommerskollegium i dess yttrande, att, enligt vad som även framhållits vid den konferens, som hölls i maj 1927 i Genève för övervägande om gemensamma åtgärder mot internationella karteller och trustar, det offentliga publicerandet av dylika företags prispolitik är av ingalunda obetydlig effekt. Det är klart, att det kan verka återhållande på allmänhetens köplust och på annat sätt göra det angripna eller kritiserade företaget synnerligen känsligt, då offentlighetens ljus kastas över dess ekonomiska förhållanden.

Vi mena, att Kungl. Maj:t borde känt sig föranlåten att, om man icke ansåg sig kunna tillmötesgå kooperativa förbundets framställning i den form den här förligger, företaga ett ingripande med anledning av de uppgifter, som faktiskt lagts på Kungl. Maj:ts bord, så att man hade givit ett handtag åt den stora svenska allmänheten och förlänat statens sanktion åt det missnöje och den förbittring, rent ut sagt, som man måste känna mot den utplundring eller åtminstone den oskäligen beskattning, för vilken den konsumerande allmänheten

är utsatt, när det gäller ifrågavarande viktiga artikel. Om man läser motiveringen till 1925 års lag och undersöker hela den tankegång, på vilken den vilar, skall man finna, att den just är avsedd för situationer sådana som dessa. När statsmakterna få i sin hand klara och otvetydiga belägg på att vederbörande företag missbrukat och missbrukar den dag som i dag är sin monopolställning på marknaden, bör man till den verkan — stor eller liten — som det hava kan ändå se till, att gällande lag tages i bruk till allmänhetens och medborgarnas fromma. Det är denna uraktlåtenhet, som vi anse icke vittna om det nit och den skicklighet, som grundlagen kräver av vederbörande statsråd — i detta fall av förutvarande handelsministern, herr Hamrin.

Visserligen föreligger det här endast en reservation i ärendet, men det kan väl icke vara indiskret att omtala, att det var en ren tillfällighet, som gjorde att utskottet icke var fulltaligt. Herr Hamrin kan antagligen tacka sin lyckliga stjärna för att det härigenom icke blev någon anmärkning framställd, ty efter alla sannolikhetskäl att döma skulle i annat fall en majoritet biträtt anmärkningen, varigenom densamma åtminstone rent formellt sett fått större tyngd än eljest.

Jag har med dessa ord velat bringa saken inför riksdagen. Jag anser liksom mina medreservanter, att det icke enbart är det speciella fallet — det mäktiga Forshagabolaget — som det här gäller. Utan det gäller, såsom vi också skrivit på något ställe, en allmän tendens inom näringslivet. Visserligen kan man icke och bör kanske icke häva tendensen till en allmän rationalisering och koncentration inom vårt näringsliv. Men i bredd med dessa naturliga organisations- och koncentrationssträvanden förefinnes också en daglig frestelse för företagen att missbruka sin maktställning gentemot den stora svenska allmänheten. Därvid står naturligtvis Forshagabolaget ingalunda ensamt, utan det finns långa rader liknande bolag och kanske rent av företag, som borde i än högre grad bli föremål för offentlighetens kritik. Men det bör dock tillkomma regeringsmaktens utövare att prestera det försvar för medborgarna, som tillgängliga om än otillräckliga lagar erbjuder.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Hamrin: Herr förste vice talman! Jag skall tillåta mig att yttra några ord med anledning av denna reservationsvis framförda anmärkning.

Såsom föregående ärade talaren återopade, hemställde kooperativa förbundet om en lagstiftning, som skulle ålägga karteller och truster att låta inregistrera de avtal, som de träffat med varandra eller med utomstående. Kooperativa förbundet nämnde i slutorden av sin första framställning, att *någon annan åtgärd från statens sida ifrågasattes icke*. Sedan denna första skrivelse varit föremål för yttrande dels från kommerskollegium och dels från rikets samtliga handelskamrar och övriga organisationer inom näringslivet, inkom kooperativa förbundet med påminnelser den 22 maj 1928, efter det att Kungl. Maj:t på min föredragning fattat beslut i ärendet. Där underströk fortfarande kooperativa förbundet, att något ingrepp från statens sida på annat sätt icke förutsattes. Jag ber sålunda, herr förste vice talman, att få understryka, att framställningen icke innehöll något sådant yrkande, som här från reservantens sida blivit framställt.

Vad nu till en början den framställningen angår, som av kooperativa förbundet gjorts, skall jag icke därom säga många ord. Jag vill blott hänvisa till att kommerskollegium såväl som andra näringskorporationer anfört en hel del skäl för att man icke bör gå den väg, som av förbundet föreslagits. Särskilt har det understrukits, att ett offentliggörande av avtalen mellan truster och

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

karteller givetvis skulle komma att skada svenskt näringsliv i förhållande till den utländska konkurrensen. När nu konstitutionsutskottet granskat denna akt, kommer utskottet fram till precis samma ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intog, d. v. s. att framställningen från kooperativa förbundet, sådant som där yrkandet formulerades, icke borde föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Där-om äro alltså jag såsom föredragande och konstitutionsutskottet fullkomligt ense.

Men sedan påpeka reservanterna, att Kungl. Maj:t bort vidtaga en annan åtgärd, d. v. s. sörja för att lagen av år 1925 rörande undersökning av kartellers och trusters prispolitik och vad därmed sammanhänger skulle komma i tillämpning. Ja, det är alldeles riktigt, att så skulle naturligtvis *kunnat* ske. Men varför gjorde icke kooperativa förbundet någon framställning i den riktningen? Särskilt i den akt, som förelåg då kooperativa förbundet ingav sin andra framställning, förefanns en bestämd hänvisning till denna antitrustlag av år 1925. I de inlagor, som ingåvos till kommerskollegium och som sedan kommo in till Kungl. Maj:t i handelsdepartementet, hänvisades förbundet till just den utvägen, och det påpekades, att det icke kunde vara förbundet obekant, att förbundet ägde liksom varje enskild medborgare rätt att påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet för de förhållanden, som här föreläge. Men trots detta vidhöll förbundet sin åsikt, att någon annan åtgärd än den, som man i sin första framställning påyrkade, icke borde ifrågakomma.

Men, herr talman, jag kommer nu till ännu en sak, som konstitutionsutskottet uppenbarligen fullständigt förbisett. Jag har nämligen vidtagit en åtgärd precis i samma syfte, innan ännu ärendet, sådant det förelåg efter framställning från kooperativa förbundets sida, var avgjort. Det skedde i en konselj den 30 december 1927, då tullkommittén tillsattes. I det uttalande till statsrådsprotokollet, som jag där gjorde, heter det bl. a. följande: »Jämväl frågan om det nuvarande tullsystemets inflytande på trusternas och kartellernas prispolitik bör göras till föremål för noggrann undersökning. I detta sammanhang lärer även uppmärksamhet böra ägnas åt den icke minst efter kriget uppkomna tendensen till internationell förgrening av vissa karteller och truster i syfte att bl. a. öva avgörande inflytande för prisbildningen, ägnat att lända konsumenterna till förfång.» Det är precis vad som det synes mig, att reservanterna i konstitutionsutskottet här begärt. Som bekant innehålla Kungl. Maj:ts beslut i ärenden sådana som dessa icke någon som helst motivering, och därför var det naturligen omöjligt för mig — om jag icke skulle bryta gängse praxis — att i Kungl. Maj:ts beslut införa några som helst skäl för dess avslag på kooperativa förbundets framställning.

Beträffande sättet för utförandet av tullkommitténs arbete ber jag att få nämna följande. Jag har här framför mig ett frågeformulär, utsänt av tullkommittén och undertecknat av dess ordförande, första kammarens talman. Formuläret utsändes till massor av industrier, och den nionde frågan är formulerad på följande sätt: »Äro Edra försäljningspriser fastställda genom överenskommelser med andra tillverkare i branschen inom eller utom Sverige?» Och såsom vägledning för dem som skulle besvara denna fråga finnes följande sats formulerad: »Därest prisöverenskommelser förefinnas, vore önskvärt få uppgift, huruvida till dessa äro knutna bestämmelser om uppdelning av avsättningsområdena, reglering av tillverkningen och försäljningen i övrigt etc.» Detta synes mig vara den rätta vägen att få översikt över både denna kartells och trusts åtgöranden med avseende på prisbildningen och försäljningens ordnande m. m. liksom även andra trusters. Den åtgärd, som på sådant sätt blev vidtagen, förefaller mig vara betydligt bättre än den här ifrågavarande, då den omfattar icke bara denna isolerade företeelse utan hela komplexet av hithörande frågor och hela denna anhopning av karteller och truster, som jag i likhet med

reservanterna anser verka i många fall uppskörtande och fördyrande för den stora konsumentgruppen. Men när då dessa direktiv lämnats till sakkunniga personer, vartill jag på Kungl. Maj:ts uppdrag kallade även ledamöter av denna kammare från skilda partier, och utredningen alltså sattes i gång i betydligt större omfattning och med betydligt större möjligheter att nå ett resultat än här av reservanterna påyrkats, varför skulle jag då taga särskilt denna framställning från kooperativa förbundet till utgångspunkt för en separat aktion? Jag kan för övrigt nämna för den siste ärade talaren, att jag hade uppmärksamheten riktad icke blott på linoleumtrusten utan även på en hel del andra truster, såsom bryggeritrusten, galoschtrusten m. fl. Jag tror, att det därutinnan hade varit minst lika befogat att göra ett ingrepp enligt 1925 års antitrustlag som beträffande linoleumtrusten, men jag säger än en gång, att när en sådan vittomfattande åtgärd blivit vidtagen av Kungl. Maj:t, kunde det icke åberopas någon rimlig anledning att, då någon sökande icke ens fanns, vidtaga sådana åtgärder som här av reservanterna begärts, samtidigt som kooperativa förbundet icke ifrågasatt densamma.

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Hallén: Herr talman! Herr Hamrin försvarade sig till en början med att det var konstigt att icke kooperativa förbundet kommit på den idén att hänvisa till 1925 års antitrustlag. Han menar, att då i kommerskollegiums yttrande, som man kunnat taga del av, antydes, att man på denna väg kan komma fram till ett resultat och kooperativa förbundet ändock icke kommit med någon framställning, borde förbundet få stå sitt eget kast. Jag tycker nästan det verkar, som om det här vore en dechargedeblatt rörande *kooperativa förbundet* och att det gällde avgöra i vad mån detta förstär att använda sig av gällande lagar. I varje fall påminner mig detta nästan osökt om en episod i tidningspressen häromdagen, då en viss riksdagsman apostroferades av en annan riksdagsman och professor, därför att han hade uraktlätit att påpeka någonting, som egentligen den andre själv borde ha påpekat. Jag tycker, att det är ett ungefär analogt förhållande, som här föreligger. Här är det icke fråga om, huruvida *kooperativa förbundet* begått något missgrepp genom att icke liksom ha ögonen på 1925 års antitrustlag. Jag tycker också, att det är beklagligt, att man icke gått fram på denna mycket enkla väg. Men den frågan återstår: borde icke i alla fall vederbörande *handelsminister* med stöd av sitt eget omdöme ha funnit, att det här förelåg ett alldeles flagrant fall, där 1925 års lag borde tillgripas?

Nej, svarar herr Hamrin, det kanske det skulle ha gjort i vanliga fall. Men jag har räddat mig genom att jag i slutet av år 1927 givit sådana direktiv till den tullkommitté, som då tillsattes, att dessa skulle komma att svepa om hela kakan, icke bara Forshagabolaget utan alla möjliga karteller och truster. Och detta bör, menar han, göra susen; det är väl bättre än att nu slå ned på denna enstaka företeelse! Ja, rätt skall vara rätt: det är klart, att jag — och, därom är jag övertygad, hela kammaren — är herr Hamrin tacksam för den uppmärksamhet, som han vid detta tillfälle ägnade åt ifrågavarande skadliga och rent av landsfarliga företeelser på näringslivets område. Men detta arbete är, särskilt när det gäller de internationellt organiserade kartellerna, ställt på mycket lång sikt. Om man läser t. ex. protokollen från Genèvekonferensen och ser den tveksamhet och ovisshet, som kom till synes under diskussionen, framgår det, att det är minst sagt problematiskt, om och när man kan tänka sig åtgärder mot dessa väldiga »jättespindlar» över hela världen. Det förutsätter en regelmässig internationell samverkan, som sannerligen icke är så lätt att uppnå. Och i alla fall: här kan man tillämpa det gamla ordet, att medan gräset

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

växer dör kon. Under den mångåriga väntan på dylika internationella och samfälliga aktioner mot ifrågavarande företag skulle vi under tiden sitta med armarna i kors och mena, att den dagen hade den sorgen och att vi finge taga hand om saken någon gång i framtiden! Vartill skola vi ha den gällande lagen, om den icke skall tillämpas? Jag tror, att vi alla kunna vara överens om att därest det fallit regeringen in att, oaktat denna kommitté tillsatts, verkligen tillgripa lagen och låta offentligen publicera uppgifter om Forshagabolagens prispolitik, som ingen gärna vågar eller vill försvara, skulle detta mäktiga internationella företag varit så pass känsligt för den svenska opinionens i officiös form framförda kritik, att det visat en smula större återhållsamhet på svenska marknaden till uppenbar nytta för de svenska konsumenterna.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag ber endast att få fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet på att enligt antitrustlagen av år 1925 kan man endast i mycket begränsad omfattning publicera några siffror om förhållanden, som röra enskilda industrier.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag anhåller att få säga några ord angående reservationen under punkt IV. Det gäller den reservationsvis framställda anmärkningen mot nuvarande chefens för jordbruksdepartementet handläggning av ärendet rörande av chefen för kartverket felaktigt utbetalt belopp. Ingen av reservanterna tyckes här i kammaren vilja driva sin mening. Men jag skall i alla fall säga några ord, då jag anser, att reservanternas framställning icke kan få stå oemotsagd.

Reservanterna säga, att det kan ifrågasättas, huruvida Kungl. Maj:t äger meddela nåd i dylikt fall, och herr Thulin har i sin särskilda reservation gått än längre, i det han förklarar, att Kungl. Maj:t grundlagsenligt icke torde kunna meddela nåd i detta fall. Jag vill med anledning av dessa uttalanden endast påpeka, att Kungl. Maj:t har under lång tid förfarit på precis samma sätt. Om man i detta avseende blickar tillbaka 30 år i tiden, skall man finna, att regeringar av skiftande färg intagit alldeles samma ståndpunkt. Även under de allra senaste åren har så skett. Under år 1926 förekommo minst 18 och under år 1925 minst 5 liknande fall.

Reservanterna säga vidare, att det i förevarande fall icke kunnat påvisas några »ömmade omständigheter av avgörande beskaffenhet». Ja, det är just detta, som är av avgörande betydelse i denna sak, huruvida »ömmade omständigheter» förelegat eller ej. Reservanterna tala om att ärendet varit föremål för yttrande av kammarrätten. Kammarrätten tillstyrkte för sin del det beslut, som Kungl. Maj:t sedan fattade. Men det fanns en reservant inom kammarrätten, som var av avvikande mening. Och det är denne reservants mening, som reservanterna i konstitutionsutskottet åberopa.

Ärendet har även varit föremål för yttrande från statskontoret, som anförde, att till stöd för ansöknigen icke blivit anförda några ömmade omständigheter.

Ja, hittills är reservanternas framställning riktig. Men sedan kommer något, som reservanterna *icke* nämna i sitt yttrande. Då ifrågavarande topografer fingo reda på, att statskontoret avstyrkt deras framställning, gingo de nämligen in till Kungl. Maj:t med en skrivelse. Denna skrivelse fanns med bland de handlingar, som överlämnats till konstitutionsutskottet. Och reservanterna borde sålunda haft tillfälle studera densamma. Jag har här i min hand en avskrift av den skrivelsen och skall tillåta mig att läsa upp densamma. Den är undertecknad av de båda topograferna och lyder: »Då det kommit till vår kännedom, att en av chefen för rikets allmänna kartverk den 14 april 1926 till kungl. kammarrätten ingiven ansökan om dispens från åter-

betalning av en summa stor 1.418 kr. 40 öre — utgörande till oss för mycket utbetalat ålderstillägg under år 1922 — blivit i statskontoret avstyrkt, emedan några ömmande omständigheter icke föreburits, och enär genom ett avslag å sagda ansökan den däri nämnda återbetalningsskyldigheten torde komma att ytterst påvila oss, få vi härmed i underdånighet framhålla: 1) De till återbetalning anmärkta ålderstilläggen hava av oss i god tro mottagits och förbrukats. 2) De utbetalades till oss i månatliga poster under ett helt år på en tid, då penningvärdet var mindre än nu. En återbetalning nu med numeriskt samma belopp skulle realiter betyda återbetalning av större värde än vi mottagit. 3) Ingentera av oss har eller har haft någon privatförmögenhet. Ej heller ha vi kunnat göra några besparingar. Däremot hava vi varit nödsakade att genom övertidsarbete söka skaffa möjlighet att täcka våra utgifter, då lönen (rots stor sparsamhet varit otillräcklig för nödigt underhåll av våra alltmer växande familjer.»

Denna skrivelse inlämnades till jordbruksministern. Han tog den emellertid icke för god, utan föranstaltade om en utredning. Och denna visade, att båda dessa herrar hade skulder överstigande realisationsvärdet av deras tillgångar. För den ene av dem högst väsentligt. Efter denna undersökning skrev expeditionschefen på denna handling, följande: »I följd av den rätt ingående känedom, som jag har beträffande ifrågavarande personers förhållanden och de ytterligare upplysningar i ämnet, som jag inhämtat, får jag i allo vitsorda, att verkligt ömmande omständigheter i förevarande fall föreligga.» Denna skrivelse och med detta yttrande påtecknat fanns, som jag redan nämnt, bland de handlingar, som överlämnats till konstitutionsutskottet. Jag finner det därför egendomligt, att reservanterna, när de säga att inga ömmande omständigheter föreligga, icke alls låtsas om denna handling. Jag vill naturligtvis icke tro, att reservanterna gjort detta med avsikt, ty då skulle jag, herr talman, fälla mycket hårda ord. Jag vill hoppas, att det är av rent förbiseende, som de icke observerat den. Men jag nödgas likvisst säga, att det är anmärkningsvärt, att personer, som sitta i konstitutionsutskottet och ha den grannliga uppgiften att vara domare över statsråd, kunna vara färdiga med sina domslut så där hastigt utan att grundligare ha tagit del av alla handlingarna i målet.

Till slut vill jag nämna, att Kungl. Maj:t avgjort en hel del liknande fall på samma sätt tidigare. I mars 1927 gjordes från Kungl. Maj:ts sida enahanda medgivande beträffande felaktigt utbetalade avlöningsmedel till ett antal befattningshavare på extra stat i domänstyrelsen. Bland dessa voro, utom lägre avlönad personal, några befattningshavare med samma löneställning som de ifrågavarande båda topograferna. Dessutom fanns det sju tjänstemän med högre löneställning, däribland tre byråchefer, och de belopp, som det den gånge gällde, voro avsevärt mindre än de som det här är fråga om.

Herr talman, jag har endast velat meddela detta och har naturligen intet yrkande.

Herr Fast: Herr talman! Då frågan om denna reservation tagits upp utan reservanternas förskyllan och värdighet, skall jag yttra mig mycket kort. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att utskottet egentligen icke kan pröva annat än de offentliga handlingar, som finnas i akten. Jag vill också anföra vad statskontoret och kammarrätten sagt, något som borde vara tillräckligt för att giva stöd för att, såsom vi i reservationen anmärkt, några särskilda ömmande omständigheter här icke föreligga. Statskontoret yttrar: »Då till stöd för den gjorda ansökningen icke blivit anförda några ömmande omständigheter, får statskontoret, med framhållande tillika av de konsekvenser ett bifall skulle medföra, i underdånighet hemställa, att ansökningen icke måtte föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd.» Vidare yttrar föredraganden i kam-

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråd-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

marrätten, som har en från kammarrätten avvikande mening: »Då i målet är fråga om till ordinarie befattningshavare i statens tjänst för mycket utbetald avlöning jämte dyrtidstillägg därå samt klaganden icke ens påstått, att han ej skulle av vederbörande kunna återfå vad han genom överklagade utslaget ålagts att inbetala, kan jag ej tillstyrka klagandens ansökan, att vid de anmärkta utbetalningarna låta bero.» Vidare vill jag hänvisa till vad som förekommer i akten, nämligen en skrivelse från herrar Santesson och Stigmark, vilka i sina utlåtanden icke göra gällande annat än att, därest de bli ålagda återbetalningsskyldighet, de också komma att fullgöra denna. Jag tycker, att vad man här resonerat om är för saken egentligen ganska ovidkommande. Det är fråga om att tjänstemän genom felaktig tolkning av författningarna blivit tidigare överflyttade i högre löneklasser än eljest skulle ha blivit fallet. De ha faktiskt erhållit mera i lön än de borde ha kommit i åtnjutande av. När det då icke visats, att de som gjort de felaktiga utbetalningarna ej skulle kunna få det utbetalta åter, finns det intet skäl för framställningen. Vart skulle det taga vägen, om man tillämpade en sådan princip, när man ser att Kungl. Maj:t under årens lopp blivit överlupen av sådana ärenden? Det är ingen tillfällighet, att detta memorial ligger på riksdagens bord. Under en följd av år har uppmärksamheten varit fäst på sådana ärenden. Det skulle vara ganska intressant att ställa denna fråga i belysning av alla de ansökningar, som inkomma under ett år. Skedde detta, skulle kammaren säkerligen få den uppfattningen, att det här i och för sig gäller ganska allvarliga ärenden.

Därtill kommer den omständigheten, som också påtalats i reservationen, nämligen att det kan mycket starkt ifrågasättas, huruvida Kungl. Maj:t äger rätt att efterskänka medel av ifrågavarande art nådevägen. Jag vill erinra om att riksdagen har vid åtskilliga tillfällen blivit besvarad av kungl. propositioner just i liknande ärenden. Man måste nog erkänna, att det här icke rör sig om ett enastående fall. Jag skulle vilja hänvisa den ärade talare, som nyss hade ordet, till att genomgå handlingarna från 1927 och 1928 års riksdagstryck. Där ha vi ett par ärenden av fullständigt likartad beskaffenhet, framförda till riksdagen genom enskilda motioner, i vilka Kungl. Maj:t ansett sig icke vilja gå fram propositionsvägen. I dessa fall, som ligga fullständigt i linje med det ifrågavarande, sade riksdagen utan vidare nej. Även i år har riksdagen haft tillfälle att pröva likartade ärenden och har nu också sagt nej. När Kungl. Maj:t utan vidare går att använda sin rätt att meddela nåd på detta sätt, kan det ifrågasättas, huruvida riksdagens anslagsbeviljande myndighet icke blir träd för nära. Nu har i alla fall — jag kan säga genom otur — anmärkningen icke kommit att framställas såsom en majoritetsanmärkning. Därför tycker jag icke det finns anledning att ingå djupare på saken än vad jag här gjort.

Herr Holmström: Herr talman! Jag har diskuterat de allmänna synpunkterna med herr Fast i konstitutionsutskottet. Men här bör man icke blanda in sådana saker. Här gäller det att allenast fästa avseende vid vad som sammanhänger med just *detta* ärende, rörande vilket reservanterna föreslå en anmärkning. Jag måtte ha uttryckt mig mycket oklart, eller också har herr Fast icke fattat mig ordentligt. Jag talade ju också om utlåtandena från kammarrätten och statskontoret. Men, sade jag *efter* det att dessa yttranden av kammarrätten och statskontoret avgivits, har det tillkommit ett nytt papper, som visar att ömmande omständigheter verkligen förelegat. Statskontoret kunde för sin del med rätta säga, att det icke fanns några ömmande omständigheter, ty i det skedet förelåg icke något papper på den saken. Men *sedan* ifrågavarande personer fått reda på statskontorets uttalande, ha de inlämnat den av mig upplästa skrivelsen till Kungl. Maj:t.

Herr Fast nämnde, att utskottet icke hade tillfälle att pröva andra än de till akten hörande offentliga handlingarna. Jag vill då erinra om att ifrågasvarande handling låg i den dossier, som herr Fast tagit del av i utskottet. Därför tycker jag det är märkvärdigt, att herr Fast icke fäst sig vid detta papper.

*Ang.
fullbordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

§ 6.

Vid härfpå skedd föredragning av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, med anledning av väckt motion angående vidtagande av åtgärder för reumatismens bekämpande begärdes ordet av

*Ang. åtgär-
der för reu-
matismens
bekämpande.*

Herr **Gustafson** i Kasenberg, som anförde: Herr talman! Då jag väckt en motion rörande utredning angående lämpliga åtgärder för reumatismens bekämpande, skall jag här be att få yttra några ord.

Jag vill ge utskottet det erkännandet, att det lagt ned mycket arbete på behandlingen av motionen och införskaffat utredningar från både medicinalstyrelsen och pensionsstyrelsen liksom även uppgifter från andra länder. Man hade emellertid hoppats, att utskottet skulle, sådan dess motivering är avfattad, ha varit med om en utredning. Nu har man stött sig på medicinalstyrelsens uttalande, och denna vill icke göra någonting. Vad som givit anledning till min motion är, att jag under min tjänstgöring som ombud i pensionsstyrelser ute på landsbygden funnit, att det ofta just är denna sjukdom, som gjort att de pensionssökande icke haft förmåga att försörja sig. Jag hade då tänkt, att om sjukdomen observerades i tid, skulle mycket kunnat vinnas. Sedan den allmänna folkpensioneringen kom till, har visserligen en del gjorts på området, i det att pensionsstyrelsen företagit stora och betydelsefulla åtgärder. Det är den rent ekonomiska sidan, som öppnat blicken för vederbörande i det hänseendet, då denna sjukdom föranleder stora ingrepp i pensionskassan. Enligt den statistik, som finns tillgänglig, inverkar reumatismen på arbetsförmågan i hög grad.

Medicinalstyrelsen säger nu, att man icke ansett sig kunna göra någonting, då man icke har reda på den bakterie, som föranleder sjukdomen. Emellertid har lasarettsoverläkaren Alfred Bjure med ledning av sin praktiska verksamhet under många år förklarat, att han med stor tillfredsställelse noterat de utmärkta resultat, som en i god tid inledd behandling kan åstadkomma. Däremot har han med ledsnad funnit, att, om man dröjer för länge att söka läkare, sjukdomen blir så svårartad, att hjälpen i många fall kommer för sent.

Nu hade man ju hoppats, att medicinalstyrelsen skulle haft så pass stort intresse för saken, att den velat tillstyrka utredning om åtgärder för att få ifrågasvarande sjukdom observerad under ett tidigare stadium. Det är en brist, att de sköterskor, som handhar dispensärverksamheten, icke fått någon undervisning i hithörande sjukdom. Men denna brist skulle enligt min mening kunnat undanröjas. Utskottet har såsom skäl åberopat, att delade meningar råda bland de medicinskt sakkunniga om dispensärernas nytta i detta fall. Enligt min uppfattning borde det just ha varit ett skäl för utskottet att gå med på en utredning, att de medicinska auktoriteterna äro så ovissa om huru det förhåller sig i det hänseendet. Jag tror, att en sådan utredning hade varit nyttig och lycklig.

Utskottet hänvisar vidare till den kommitté, som tillsatts av Kungl. Maj:t den 12 mars 1929 rörande den slutna kroppssjukvården. Det kunde kanske ligga en antydning om att man på denna väg skulle få spørsmålet beaktat, men utskottet har icke velat hänskjuta motionen till utredning till denna kommitté. Jag är övertygad om att med en utredning i ärendet skulle man kunnat vinna

Ang. åtgärder för reumatismens bekämpande.
(Forts.)

ganska mycket. Folk säger ofta på landsbygden, att man lider av reumatisk värk och att ingenting är att göra åt den saken. Men bleve det genom dispenserverksamhet upplysning om sjukdomens art och att man på ett tidigare stadium skulle söka att erhålla vård, skulle kunna förhindras, att sjukdomen bleve så svårartad. Jag hoppas, att medicinalstyrelsens ståndpunkt icke i allt för lång framtid skall bliva avgörande, utan hoppas jag, att andra personer skola kunna upptaga min tankegång i detta ärende och föra fram densamma till det mål jag tänkt mig. Jag har velat anföra detta och med förhoppning att åtgärder vidtoges i av mig angivet syfte, så har jag, herr talman, icke något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. upphävande av viss för Älvsborgs län gällande begränsning av markägares rätt till mulbete.

Härefter föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, med anledning av väckt motion angående upphävande av viss för Älvsborgs län gällande begränsning av markägares rätt till mulbete.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 308, hade herrar *Ryberg* och *Lindgren* föreslagit, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan tillämpning av stängselförordningens § 5 mom. 3, att den ytterligare begränsning av markägares rätt, som skett genom kungörelsen 15 januari 1926 angående Älvsborgs län, upphävdes.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Ryberg: Herr talman! Jag har i denna kammare tillsammans med herr Lindgren tillåtit mig väcka en motion, vari det hemställes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en sådan tillämpning av stängselförordningens § 3 mom., att den särskilda begränsning av markägarens rätt, som genom kungörelsen den 15 januari 1926 skett angående Älvsborgs län upphäves. Jag förutsätter, att kammarens ledamöter icke haft tillfälle att taga del av motionen, och jag ber därför att få läsa upp denna kungörelse. Den lyder: »Kungl. Maj:t har, jämlikt § 5 mom. 3 i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselkyldighet, sådant samma författningsrum lyder enligt lag den 15 juni 1923, funnit gott förordna, att inom Älvsborgs län å ohägnad mark, som enligt mom. 2 nämnda § skall anses vara till gemensamt mulbete upplåten, betande skall vara förbjudet dels av får, getter och hästar under hela året dels ock av andra hemdjur under tiden intill den 1 juli varje år, allt därest icke samtliga delägare i marken anorlunda skriftligen överenskomma. Dylik överenskommelse, som skall delgivas länsstyrelsen i länet, må ingås att gälla under en tid av högst fem år.»

Denna kungörelse tillkom efter framställning av länets skogsvårdsstyrelse. Redan från början förspordes en mycket stark, och jag må säga *berättigad* oro och misstämning bland de mindre jordbrukarna i länets skogsbygd. Dessa ha av ålder använt skogsmarken för mulbete, och jag kan utan överdrift påstå, att det stora flertalet av dem sakna tillgång till annat mulbete än just skogs-bete. En inskränkning av mulbetet innebär för dessa jordbrukare otvivelaktigt också en inskränkning av den djurbesättning, som de kunna hålla på sina gårdar, och en inskränkning av djurbesättningen på ett lantbruk betyder ju också en minskning av inkomsten på jordbruksdriften.

Här stå således skogsvårdssynpunkten och jordbrukssynpunkten mot varandra. Utskottet har givit skogsvårdssynpunkten företräde. Utskottet säger nämligen, att frågan om skogens återväxt är den viktigaste, och betesrätten måste således komma i andra hand. Detta låter ju rätt så bestickande, men, mina herrar, det är ingalunda utrett eller ens troligt, att den möjlighet till ökad tillväxt av skogen, som kan uppkomma på grund av betesförbudet, uppväger den minskning i inkomsten, som härigenom uppkommer på jordbruksdriften; det förhåller sig snarare tvärtom. Till stöd för denna min åsikt vill jag erinra, att ingen skogsvårdsstyrelse i något annat län har ansett nödigt att göra en sådan inskränkning, som gäller för Älvsborgs län, det enda län, för vilket detta särskilda betesförbud gäller.

Nu har inom första kammaren väckts en likalydande motion som denna. Första kammaren har behandlat motionen och avslagit densamma, varför frågan i år icke kan bli föremål för någon riksdagens åtgärd. Vid sådant förhållande skall jag inskränka mig till att blott säga ytterligare några få ord. Vid det utlåtande, som första kammarens tillfälliga utskott avgivit, hade fogats en reservation, som gick ut på, att den kungörelse, varom här är fråga, skulle liksom hittills gälla får, getter och hästar för hela året, medan däremot nötkreaturen skulle kunna släppas ut på bete den 1 juni. Om man hade kunnat ena sig om en framställning i sådant syfte, så tror jag, att man därigenom skulle kunna häva det missnöje, som utan tvivel råder bland jordbrukarna i skogsbygden, ty betestiden inträder för Älvsborgs läns vidkommande i regel omkring den 1 juni. Nu kan möjligen någon vilja invända, att det är väl ändå icke så farligt att ha djuren inne en månad längre. Ja, men det betyder, att man får stallfodra kreaturen en månad längre, och detta medför flera olägenheter. Släpper man ut djuren på bete först den 1 juli, så är betet för gammalt, och djuren tillgodogöra sig icke detsamma i den utsträckning, som om man släpper ut dem tidigare.

Nu tjänar det väl ingenting till att framställa ett yrkande i denna kammare i enlighet med nyssnämnda reservation, ty utskottet är ju enhälligt i sitt avslagsyrkande, och det finnes alltså knappast någon utsikt att få ett dylikt yrkande igenom. För övrigt har ju frågan redan förfallit för i år i och med första kammarens beslut. Jag skall därför inte framställa något yrkande, men jag vill framhålla, att missnöjet finns kvar och att framställning troligen kommer att göras både till landstinget och sannolikt också till Kungl. Maj:t med begäran om ändring av kungörelsen i ena eller andra hänseendet. Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr Gustafson i Kasenberg: Herr talman! Med anledning av denna motion, som utskottet har haft till behandling, skall jag be att få framföra några synpunkter.

Då det år 1923 framlagda förslaget till skogsvårdslag behandlades här i kammaren, yrkade jag avslag på denna lag, emedan jag ansåg, att den alltför mycket ingrep i den enskilda äganderätten. Jag erkänner dock villigt, att lagen i och för sig har stor betydelse för skogens skötsel och därmed för en ökad virkesproduktion. Jag vill också erinra om, att de personer, som arbetade för lagens genomförande, gjorde detta just med hänsyn till möjligheten att få en ökad avkastning av landets skogar. Då emellertid skogsvårdsstyrelsen har till åliggande att övervaka skogsmarkens rätta skötsel, så har alltså genom den nya skogsvårdslagens tillkomst styrelsens skogsvårdsverksamhet utökats och skärpts högst betydligt.

På framställning av många skogsägare inom Älvsborgs län om skydd för den skogskultur, som äger rum dels frivilligt och dels genom skogsvårdssty-

Ang.
upphävande
av viss för
Älvsborgs
län gällande
begränsning
av markäga-
res rätt till
mulbete.

(Forts.)

Ang.
upphävande
av viss för
Älvsborgs
län gällande
begränsning
av markägare
s rätt till
mulbete.
(Forts.)

relsens försorg, ett skydd, som skulle åstadkommas genom förbud mot betning av hemdjur å samfällad skogsmark, föreslog skogsvårdsstyrelsen, att bete å samfällad mark inom Älvsborgs län allenast skulle få ske från och med den 1 juli för nötkreaturens vidkommande. Härom utfärdades också kungörelse, och denna trädde i kraft år 1928.

Det har emellertid visat sig, att allmänheten i vissa delar av länet blivit mycket missbelåten med dessa bestämmelser, och det har anförts, att detta betesförbud skulle innebära ett ingrepp i äganderätten. Detta är dock en felbedömning av denna sak, ty bestämmelsen i fråga utgör ju i stället ett skydd för den enskildes äganderätt, då ju markägaren härigenom skyddas mot risken att andras djur utan ägarens medgivande beta på hans mark.

Nu är det emellertid så, att genom skriftlig förening flera ägare kunna överenskomma att låta beta sina djur på samfällad skogsmark, och där sådan överenskommelse träffats, kunna ju ägarna få släppa ut sina djur på bete när de vilja. Det finnes ingen inskränkande tidsföreskrift härvidlag; det blir samma sak, som om en enskild ägare inhägnar sin betesmark och låter sina djur beta där.

Skulle det nu vara så, att någon ägare av den samfällda marken till äventyrs icke vill ingå i förening om betande av nötboskap på samfällad mark, därför att han möjligen har intresse av att hans skogsmark må giva största möjliga virkesavkastning, så kunna ju de övriga medlemmarna i föreningen inhägnas dennes skogsområde. Skulle han då sedermera vilja begagna sig av marken som bete, så är han också skyldig att deltaga i hägnadskostnaden enligt lag.

Jag har velat anföra detta, emedan motionärerna i sin motion yttrat, »att något förbehåll om rätt för markägaren att med egna hemdjur beta på skogsmarken icke finnes». Detta är ett misstag, ty varje ägare av skogsmark har rätt att beta sina hemdjur på sin skogsmark hur mycket han vill och när han vill. Det är blott den *samfällda* marken, som är föremål för restriktiva bestämmelser.

Nu är det nog så, att den som vill ha största möjliga virkesavkastning av sin skogsmark, han låter icke beta densamma, utan han bereder ett särskilt område av skogen och kultiverar detta område för ändamålet i fråga, d. v. s. för betning. Härigenom erhåller han ett gott och värdefullt bete, och sålunda blir även denna mark väl utnyttjad och lämnar en god avkastning. Jag tror det vore klokt, om skogsägarna ägnade sig åt denna beteskultur, ty genom den nya skogsvårdslagen blir det mindre kallhuggning och mera gallring, och härigenom minskas gräsväxten, varför det blir mindre tillfällen till bete.

Nu äro vi väl eniga om allesammans, att får och hästar vid betning i skogsmark åstadkomma skada och hindra skogens återväxt. Huru det i detta hänseende förhåller sig med nötkreaturen, därom äro meningarna mera delade. För min del skulle jag vilja säga, att det beror mycket på, hurudan skogsmarken är och om det är många djur, som komma och trampa ned i skogen. I allmänhet är det så, att i skogar, där kreatur beta, uppkomma luckor och fläckar, och man får inte fram återväxten på hela marken. Stundom kan det ju vara så, att det föreligger vissa omständigheter, som göra, att detta betesförbud kan kännas särskilt betungande, och detta inträffar särskilt när det gäller ägare och brukare, vilkas marker ligga intill bolagsskogar eller kronans domäner, ty då blir det svårare att bilda dylika föreningar, som jag förut talade om. Man kunde ju tänka sig, att man toge hänsyn härtill sätillvida, att man på de allmänna skogarna kunde upplåta passande mark för anordnande och kultivering av betesmark. Lagen har ju icke så länge varit i tillämpning, men det har dock visat sig, att det redan bildats nära ett åttiotal föreningar. Nu får man se när lagen varit gällande någon tid framåt, hur det kan bli. Småningom skall det väl visa sig, om allmänheten kommer att gå in för dessa föreningar och finna sig tillfreds därmed eller om svårigheterna äro av den

beskaffenhet, att lagen medför ekonomiska olägenheter för dessa mindre jordbrukare. Under sådana förhållanden bör man ju, såsom den föregående ärade talaren nämnde något om, se till, om icke en uppmjukning av lagen kunde ske och ett större tillmötesgående visas dessa markägare, när det gäller nötkreaturens bete. Särskilt för dessa skogsbygders vidkommande kunde måhända en dylik uppmjukning äga sitt berättigande, och ett förslag i den riktningen skulle man kanske kunna biträda.

Herr talman, jag har icke något yrkande.

Herr **Lundquist** i Rotebro: Herr talman! Då utskottets ordinarie ordförande på grund av sjukdom är förhindrad att försvara utskottets utlåtande, skall jag be att något få motivera den ståndpunkt, som utskottet intagit. Eftersom motionären icke framställt något särskilt yrkande, kan jag inskränka mig till endast några korta ord.

Jag vill då erinra om, att den kungörelse, det här gäller, tillkom så sent som 1926, och att dess syfte var att främja den starkt hotade skogsåterväxten på de samfälliga ohägnade skogsmarkerna. Jag vill vidare påpeka, att såväl länets representanter som olika lokala myndigheter samstämmt hade begärt, att dessa bestämmelser skulle utfärdas. Jag vill också erinra därom, att samma länsrepresentanter och lokala myndigheter alltjämt vidhålla kravet på att dessa bestämmelser skola upprätthållas. En motion i år i första kammaren med samma syfte som denna har sålunda blivit avstyrkt såväl av länsstyrelsen som av landstinget, hushållningssällskapets förvaltningsutskott och skogsvårdsstyrelsen.

Under sådana förhållanden, och då det väl otvivelaktigt är så, att bete i skogsmark inverkar menligt på skogens återväxt, samt skogsvårdsintresset, åtminstone att döma av uttalanden från sakkunniga myndigheter, bör tillmätas större betydelse än betesintresset, har det synts utskottet, som om ändring icke borde vidtagas, med mindre alldeles särskilt starka skäl kunde anföras för en ändring. Då emellertid inga sådana särskilda skäl kunnat förebringas av herrar motionärer, åtminstone icke såvitt vi haft oss bekant inom utskottet, och då dessutom de gällande bestämmelserna, såsom redan av den föregående talaren framhållits, erbjuda vissa icke alltför föraktliga möjligheter för markägarna att utnyttja det gemensamma betet, så har utskottet icke ansett motiverat att tillstyrka bifall till denna motion. Av samma anledning och då härtill kommer, att första kammaren redan avslagit en liknande motion, hemställer jag, herr talman, om avslag på motionen och om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag kommer inte att framställa annat yrkande i sak än det vartill utskottet har kommit, men däremot har jag ansett mig böra göra en erinran mot vissa uttryck i utskottets motivering. Utskottet säger nämligen helt kategoriskt, att skogsvårdssynpunkten skall tillerkännas företräde framför betessynpunkten. För min enskilda del vill jag säga, att den saken icke är så alldeles klar. Det kan nog förekomma många fall, då betesintresset måste jämföras med skogsvårdsintresset, ja, det kan t. o. m. förekomma fall, då betesintresset bör gå före.

Nu är det så, att det föreligger ett förslag utarbetat till ny stängselförordning. Det förefaller som om utskottet svävat i okunnighet om den saken, i varje fall finnes det inte ett ord i utskottets utlåtande härom. I detta författningsförslag har man inte gått så långt, som utskottet här synes vara berett att göra i fråga om graderingen av skogsvårdsintresset kontra betesintresset, utan man har snarare gjort en avvägning så till vida, att man velat för varje

*Ang.
upphävande
av viss för
Ålvsborgs
län gällande
begränsning
av markäga-
res rätt till
mulbete.*

(Forts.)

Ang.
upphävande
av viss för
Älvsborgs
län gällande
begränsning
av markägare-
res rätt till
mulbete.

(Forts.)

särskilt fall möjliggöra en prövning för att få fram, vilket intresse som bör lämnas företräde. Någon proposition i ämnet har ju icke förelagts årets riksdag, men det är sannolikt, att proposition kommer att föreläggas nästa års riksdag. Då kommer alltså frågan om stängselförordningen att prövas i hela dess vidd, och då blir det således tillfälle för motionärerna att taga upp även den fråga som i dag föreligger.

Under sådana förhållanden och då jag icke kan vara med om att binda riksdagen i princip vid ett sådant förhandsuttalande, som utskottet gjort i detta utlåtande, nämligen att skogsvårdsintresset skall äga företräde framför betesintresset, ber jag att få framställa det yrkandet, att utskottets motivering strykes.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag kunde kanske ha nöjt mig med att i stort sett instämma i vad herr Ryberg för en stund sedan yttrade i denna fråga. Det har utan tvivel begåtts en oförrätt mot en del små egendomsägare uppe i skogsbygden i Älvsborgs län, ty dessa ha genom denna förordning tillfogats stora olägenheter.

På grund av första kammarens beslut i frågan kan man ju nu icke komma till annat resultat än avslag på motionen. Jag skulle annars ha förklarat mig beredd att ansluta mig till den reservation, som fanns fogad till första kammarens tillfälliga utskotts utlåtande i denna fråga. Denna reservation synes mig på ett ganska lyckligt sätt ha löst konflikten mellan de båda intressen, som här stå emot varandra.

Utöver vad herr Ryberg anført, vill jag endast nämna, att vad västra Dalslands skogsbygder angår, så råder där precis samma förhållande, som han redogjort för beträffande södra delen av Älvsborgs län. Det skulle därför vara mig angeläget, om Kungl. Maj:t, i den mån det framdeles kan bli möjligt, ville ägna denna sida av saken, nämligen de små egendomsägarnas synpunkter på denna fråga, all möjlig uppmärksamhet.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr Andersson i Rasjön om bifall till utskottets hemställan men med strykande av dess motivering.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med godkännande av dess motivering, dels ock på bifall till samma hemställan med uteslutande av motiveringen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 8.

Föredrogos vart för sig:

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion angående meddelandet av förordnanden å vissa högre tjänster inom statsförvaltningen; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Landskrona stad; och

nr 81, i anledning av väckt motion om anslag till anskaffande av en ny orgel i Skeppsholmskyrkan.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Å föredragningslistan var vidare uppfört statsutskottets utlåtande, nr 82, i anledning av väckt motion om beredande av viss förmån i befordringshänseende åt kaptenen G. A. Holtz.

Uti en inom andra kammaren av herr *Holmgren* väckt motion, nr 58, hade föreslagits, att riksdagen ville medgiva, att kaptenen i Göta livgarde G. A. Holtz i befordringshänseende till kapten på övergångsstat finge anses som överförd till övergångsstat först från och med den 1 januari 1929.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Holmgren*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman! Då jag inte har kunnat dela den uppfattning, kring vilken statsutskottets majoritet har fylkat sig, ber jag att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk under några få minuter för att klarlägga min ställning i denna fråga.

Den 1 januari 1928 överfördes kaptenen G. A. Holtz från sin innehavande löjtnantsbeställning vid Vaxholms grenadjärregemente till en liknande beställning på övergångsstat. Han hade följaktligen jämlikt de bestämmelser, som riksdagen år 1925 godtog, fullkomlig rätt att slå sig ned var han ville i vårt land, idka vilken lovlig sysselsättning, som det behagade honom och ändå under en viss tid framåt åtnjuta full avlöning, som om han allt fortfarande skulle ha varit i tjänst. Emellertid förmåddes kapten Holtz, icke utan övertalning från sin bataljonschef, att kvarstå i tjänst och ställa sig till förfogande för att mottaga en befattning som kompanichef vid fästningsbataljonen. I fråga om denna tjänstgöring skriver hans chef bl. a. följande: »Bataljonen har nämligen allt sedan sin tillkomst haft två av sina tre kompanichefsbefattningar vakanta. Kapten Holtz har bestritt tjänsten som kulsprutekompanichef. Denna tjänst har varit den viktigaste av de tre ur de synpunkterna, att den krävt specialutbildning, att den samtidigt är en tjänstegrens chefsbefattning (avd. VI) och att den vid bataljonen innebär samtidigt chefskap över yrkeskompaniet.

Om kapten Holtz ej ställt sig till förfogande, hade ställningen vid bataljonen kunnat bli rätt prekär i vidkommande avseende.

Denna tjänst har kapten Holtz skött på ett synnerligen tillfredsställande sätt. Hans underdåniga framställning åsyftar ej någon fördel framför andra överförda officerare utan likställdhet, varför ärendet bör bringas inför riksdagen om så är nödvändigt.»

Under den tid, som kapten Holtz sålunda varit i tjänst vid Vaxholms grenadjärregemente, har han naturligtvis inte uppburit ett öres avlöning utöver det belopp han skulle uppburit, därest han icke gjort någon nytta alls, utan slagit sig till ro någonstans i landet. Han har således gjort precis samma tjänst och haft precis samma avlöning, som om han allt fortfarande varit anställd som löjtnant på stat vid regementet. Han tjänstgör alltjämt vid regementet och skall tjänstgöra där till den 1 juli i år. Då han vid den tidpunkten avgår, har han tjänstgjort i 15 1/2 år. Alla andra officerare vid armén, som tjänstgjort vid armén i 15 år, ha, när de blivit överförda på övergångsstat, erhållit kaptenens lön och ha således rätt att i sinom tid få kaptenens pension. Men då

*Ang.
beredande av
viss förmån i
befordrings-
hänseende åt
kaptenen G.
A. Holtz.*

Ang.
beredande av
viss förmån i
befördrings-
hänseende åt
kaptenen G.
A. Holtz.
(Forts.)

dessa blivit överförda på övergångsstat, ha de också samtidigt lämnat sitt regemente och icke vidare gjort någon tjänst där. Denne man, om vilken det nu är tal, har fortfarande kvarstannat vid sitt regemente och varit i tjänst och haft precis samma arbete, som om han fortfarande varit kvar på stat. Den enda förändringen i hans tjänsteställning, som ägt rum, är den, att han den 1 januari 1928 i regementets böcker fördes över från kolumnen »på stat» till kolumnen »på övergångsstat», men han har allt fortfarande varit kvar och gjort precis samma tjänst, som han förut gjort. Om man nu i stället för den 1 januari 1928 hade överfört kapten Holtz på övergångsstat den 1 januari 1929, så hade han haft full rätt att få kaptens lön och, i en framtid, kaptens pension.

Vad jag nu här i min motion begärt, är bara det, att kapten Holtz skall behandlas som om han blivit överförd på övergångsstat den 1 januari 1929 i stället för den 1 januari 1928, något som synes mig vara synnerligen rimligt, eftersom han fortfarande varit i tjänst, alldeles som om han varit anställd på stat.

Man talar naturligtvis här, liksom alltid, när det gäller sådana här frågor, om de betänkliga konsekvenser, som skulle medfölja ett beslut i enlighet med motionärens önskan. Jag vill erinra om, att vi hörde samma tal, då riksdagen beslöt sig för att bereda den personal, som varit anställd vid gendarmeriet i Persien, rätt att räkna tjänsteår under den tid de varit borta, eller då man medgav samma rätt för den personal, som medföljde yachten Fidra på dess berömda världsomsegling. Men jag har icke sett, att det blivit några konsekvenser av allvarigare art. Svenska staten står fortfarande orubbad, och jag är övertygad om att staten, om riksdagen skulle gå med på min motion, icke på minsta sätt skulle bli rubbad i sina grundvalar.

När denna fråga behandlades på statsutskottets första avdelning, voro vi tre mot tre, d. v. s. tre ledamöter voro för den uppfattning, som jag nu här gjort mig till tolk för, under det att de tre andra ledamöterna voro för den andra meningen. Vid behandlingen av ärendet i plenum i utskottet voro mina två medhjälpare händelsevis frånvarande. Jag blev sålunda ensam och hade att strida emot riksdagens kanske allra mest formalistiska och kameralt betonade ledamot, som nästan anses såsom auktoritet, när det gäller paragrafer och lönefrågor.

Enligt min mening böra naturligtvis myndigheterna alltid följa en sträng bokstavstolkning av föreskrifter och paragrafer, som äro av riksdagen eller Kungl. Maj:t utfärdade. Men även om myndigheterna sålunda skola döma rent formellt, anser jag, att det är riksdagens skyldighet att i stället tillgodose den materiella rätten, med andra ord, att följa den principen att se till, vad som är moraliskt rätt. Jag är övertygad om att aktningen för riksdagen icke förminskas, därigenom att riksdagen är nog vidsynt att icke slaviskt följa de bestämmelser, som äro utfärdade, utan ser till den materiella rätten.

Vid flera liknande tillfällen har riksdagen förut visat sig kunna frångå vad ett i det närmaste enhälligt statsutskott föreslagit och ställt sig på den materiella rättens sida. Jag vill därför enträget vädja till kammaren att, när jag nu yrkar avslag å statsutskottets hemställan och bifall till min reservation i detta fall, följa den gamla, goda traditionen.

Med herr Holmgren förenade sig herr *Olsson* i Blådinge.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Ja, herr talman, det varmhjärtade anförande, som min ärade kamrat på blekingebänken har hållit, har kanhända litet större verkan än mitt tafatta och enkla försök att vid kammarens förra sammanträde vinna gehör för humanitetens krav, då det gällde en gammal man i

Småland, som hade kommit fyra dagar för sent till vederbörande myndigheter och nu begärde ersättning i anledning av en förskingringshistoria.

Nu föreliggande ärende är ju egentligen av den beskaffenheten, att humaniteten i det speciella fallet helt enkelt, såvitt man kan förstå, sammanfaller med den ståndpunkt, som statsutskottets majoritet, i detta fallet 23 ledamöter, intagit. Om herrarna se på den bilaga, som är vidfogad statsutskottets utlåtande och som — den återfinnes på sid. 10 — är undertecknad av Karl Levinson, d. v. s. försvarsväsendets lönenämnds p. m., skola ni finna, hur vanskligt det skulle vara att biträda reservantens ståndpunkt.

Vad innebär då egentligen det, som reservanten anhåller, att vi skola göra? Jo, att riksdagen utan vidare skall sätta åt sidan myndigheternas sätt att tillämpa 1925 års försvarsbeslut. Detta beslut har i det speciella fallet tillämpats så, att vederbörande överförts på övergångsstat från den 1 januari 1928. Nu vill reservanten, att riksdagen skall ingripa och säga, att denne man rimligtvis icke bör bli överförd på övergångsstat från den 1 januari 1928 utan från den 1 januari 1929. Därigenom skulle han få möjlighet att komma i en högre löneställning. Men det är kanske icke detta, som är avgörande i förevarande fall, utan det förhållandet, att han, om han ser det på lång sikt, därigenom så småningom skulle komma att få en högre pensionsställning. Då måste vi ställa den frågan till oss: besitter verkligen riksdagen de kvalifikationer, som skulle kunna bilda tillräcklig grundval för ett sådant ståndpunkts-tagande i ett dylikt speciellt befordringsfall?

Civila departementet inom arméförvaltningen har på det bestämdaste avstyrkt från att följa motionärens linje, och lönenämnden, som jag förut åberopat, har ju gjort detsamma. Det torde väl då icke råda det ringaste tvivel därom, mina herrar, att vi, om riksdagen beslutar att göra nämnda korrigerings av vederbörande befordringsmyndigheters beslut, skulle få mycket mera att göra i fråga om korrigeringar, då det gäller överföring av såväl befäl som underbefäl, än vi någonsin skulle fått, om vi hade beviljat den gamle lantmannens ersättningskrav, som vi behandlade härom dagen.

Trots att man i ett fall som detta, fall, som är så rent personligt och som lätt kan få en stark betoning, när man har en speciell kännedom om förhållandet, kan finna humanitära synpunkter och krav, kan jag således icke i betraktande av att det dock förhåller sig så, att det här i själva verket icke bara gäller en människa utan en massa människor, gå med på att handla på en höft, utan jag har ansett, att man har att följa vad de granskande myndigheterna rått oss till att göra i detta avseende.

Jag vill också, i anledning av herr Holmgrens yttrande om att det icke var utan övertalning, som vederbörande stannade kvar i tjänsten, fastän han var överförd på övergångsstat, framhålla, att det föreligger i och för sig tjänstgöringsskyldighet för vederbörande, som överförts på övergångsstat. Det föreligger förvisso — jag vill icke annat än rent antydningssvis säga förvisso — i detta speciella fall sådana moment av intresse för vederbörande själv att bli kvar i tjänsten, som för övrigt inom avdelningen också närmare och ganska klart antyddes, att ett sådant uttalande, som att vederbörande icke utan övertalning kvarstod i tjänsten, icke gärna här bör få stå oemotsagt. Detta skulle betyda, att vederbörande gjort en uppoffring för att tjäna staten under övergångstiden, men detta är alldeles icke utan vidare klart. Det är ganska gott verifierat av vederbörande själv, att han också hade personligt intresse av att stå kvar i tjänsten.

Jag vill, herr talman, med detta ha motiverat, hur frågan legat till ur statsutskottets synpunkt, och jag tror, att den riktiga vägen är att kammaren följer det förslag, som här föreligger från utskottet.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Andra kammarens protokoll 1929. Nr 33.

*Ang.
beredande av
viss förmån i
befordrings-
hänseende åt
kaptenen G.
A. Holtz.
(Forts.)*

Ang.
beredande av
viss förmån i
befördrings-
hänseende åt
kaptenen G.
A. Holtz.
(Forts.)

Herr Holmgren: Herr talman! Den föregående ärade talaren fäste uppmärksamheten på att såväl arméförvaltningens civila departement som också försvarsväsendets lönenämnd enhälligt uttalat sig i den riktning, som statsutskottet gjort. Ja, det är ju självklart att dessa myndigheter ha uttalat sig så, som de ha gjort, ty de ha ju att tolka författningsbestämmelserna efter ordalydelsen, och de ha icke, såsom författningen är skriven, i detta fall rimligtvis kunnat tillstyrka något undantag. Det är för övrigt självklart; ty hade myndigheterna kunnat göra något undantag, hade saken icke kommit inför riksdagen. Det är ju just därför, att vad jag här begärt icke fullt stämmer med de utfärdade bestämmelserna, som frågan har måst dragas inför riksdagen.

När nu den föregående talaren drog fram den stackars lantmannen, som vi ingo illa åt vid ett annat tillfälle, får jag säga, att om herr Törnkvist ömmande för det fallet, måste han väl ömma även för detta. Det föreligger ömmande omständigheter i båda fallen, så att från den utgångspunkten borde väl herr Törnkvist stå på samma sida som jag.

Jag skall icke, herr talman, förlänga debatten, men vidhåller mitt yrkande.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Eftersom jag har haft tillfälle att delta i frågans behandling inom utskottet och lönenämnden, skall jag be att få säga några ord i anledning av herr Holmgrens sista yttrande.

Herr Holmgren sade, att myndigheterna endast ha att följa de paragrafer och bestämmelser, som äro fastställda. Härtill vill jag säga, att lönenämnden även prövat denna fråga ur skälighetssynpunkt, men de ledamöter av lönenämnden, som representera personalgrupperna, ha icke för sin del ansett, att här förelågo några som helst skäl för bifall till motionen. Sålunda kan man icke med skäl driva den satsen, att frågan endast prövats i enlighet med de torra paragrafer, som förefinnas i gällande bestämmelser.

I övrigt skall jag be att få ansluta mig till de synpunkter, som herr Törnkvist i Karlskrona framhållit, och instämma i hans yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Endast några ord till replik! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på vad som står i utlåtandet från lönenämnden. Det står i slutklämnen: »Ett bifall till föreliggande motion skulle uppenbarligen innebära ett avsteg från de principer, som i samband med beslutet om den nya försvarsorganisationen fastslagits i fråga om till övergångsstat överförda beställningshavares rätt att vinna befordran. Konsekvenserna av ett dylikt avsteg torde vara svåra att överskåda, särskilt såvitt avser till övergångsstat överförda underofficerare. I trots av de billighetsskäl, som åberopats i motionen, anser sig lönenämnden därför icke kunna tillstyrka densamma.»

Nämnden har sålunda icke, såvitt jag har kunnat finna, ingått i någon realprövning. Här är endast fråga, om det finnes några billighetsskäl, och det erkänner nämnden, att det finnes, ty nämnden vill icke för sin del, som det heter, »i trots av de billighetsskäl, som onekligen finnas», vara med om att tillstyrka framställningen.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag vill endast be att få erinra om att lönenämnden aldrig gjort dessa billighetsskäl till sina.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 83, i anledning av väckt motion angående beredande av viss förmån i löne- och pensionshänseende åt kaptenen E. H. W. Möller. Därvid anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Trots den utgång förra ärendet erhöll, anser jag mig pliktig att hemställa om bifall till min motion och avslag å utskottets hemställan.

Ang. viss förmån i löne- och pensionshänseende åt kaptenen E. H. W. Möller.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Med samma korta motive-ring som herr Holmgren ber jag, under hänvisning till att detta ärende är behandlat på samma samvetsgranna sätt som det föregående, att få hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Till behandling upptogs nu statsutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av väckt motion om utgivande till majoren Erik Holmquist av visst belopp, utgörande till statsverket återbetalade dyrtidstillägg åt vissa officerare.

Uti en inom andra kammaren av herr *Holmström* väckt motion, nr 246, hade föreslagits, att riksdagen måtte anvisa 1,293 kronor 86 öre att betalas till förre regementsintendenten vid livgardet till häst, nuvarande majoren vid intendenturkåren Erik Holmquist, för av honom på grund av i motionen omnämnda förhållanden gjord inbetalning till statsverket.

Ang. ifrågasatt ersättning till majoren E. Holmquist för vissa felaktigt utbetalade dyrtidstillägg.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Holmgren* förklarat sig anse, att utskottet bort tillstyrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag har likaledes i denna fråga anmält en reservation. Jag har icke kunnat dela den slutsats, vartill statsutskottet har kommit. Det har här för denne man gällt att tolka de synnerligen svår-fattliga författningar, som röra avlöning och dyrtidstillägg. Såsom de äro skrivna, ligger det i sakens natur, att det är ytterst svårt att få en god och riktig tolkning av desamma. Här är det icke blott så, att denne man har tolkat bestämmelserna på ett sätt, som slutligen har befunnits vara oriktigt, utan det förhåller sig så, att en massa andra personer och myndigheter ha haft skiftande uppfattningar i saken. Kammarrätten har haft en uppfattning och regeringsrätten en annan, och inom regeringsrätten funnos delade meningar. Under sådana förhållanden anser jag, att man icke gärna kan lägga en person till last, att han icke från början funnit den slutligen som riktigt befunna tolkningen. Han bör därför befrias från den ersättningsskyldighet, som slutligen blivit honom ålagd av vederbörande myndighet.

Jag ber därför att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Det är icke så sällan riksdagen har till behandling framställningar av denna art. I vissa fall har ju

Ang. ifrågasatt ersättning till majoren E. Holmquist för vissa felaktigt utbetalade dyrtidstillägg.
(Forts.)

riksdagen bifallit framställningarna, då man har kunnat finna det befogat att gå vederbörande till mötes. I andra fall har motsatsen inträffat, och det har nog varit det vanligaste.

Här föreligger icke något i akterna, som synes kunna motivera ett bifall till motionen. Visserligen är utskottets utlåtande kort, men den som vill fullständiga sin kunskap om ärendets innehåll, har ju tillfälle att läsa igenom de bilagor A och B med tillhörande särskilda skrivelse, som finnas i betänkandet. Riksräkenskapsverket säger för sin del, att det icke kunnat finna några särskilda skäl tala för att majoren Holmquist skulle genom beslut av riksdagen försättas i bättre ställning än övriga redogörare i liknande mål. Och så har riksräkenskapsverket avstyrkt bifall till motionen. Detsamma har civila departementet inom arméförvaltningen gjort.

Akterna ha sålunda, herr talman, talat för att man icke kan bifalla framställningen, och jag yrkar därför bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Holmström: Herr talman! Vad som gör detta ärende säreget är att det gäller en efteranmärkning. Ursprungligen gjordes mot major Holmquist en anmärkning på över 10,000 kronor för felaktig utbetalning av dyrtidstillägg. Dessa 10,000 kr. återbetalades av major Holmquist till statsverket. Några år efteråt upptäckte emellertid vederbörande reviderande myndighet, att man förbisett en sak. Och så gjordes efteranmärkning på den summa, som finnes angiven i min motion. Detta förhållande ställer, anser jag, detta ärende i en helt annan dager än flertalet återbetalningsärenden. Herr Holmgren har klarlagt de sakliga synpunkterna på frågan. Jag skall därför fästa mig vid en annan sak.

Jag har tillåtit mig att i min motion säga att major Holmquist blivit utsatt för ett synnerligen bryskt behandlingssätt. Mot detta uttalande i min motion har — som framgår av bilagan till utskottsutlåtandet — en tjänsteman inom riksräkenskapsverket reagerat i sitt yttrande till riksräkenskapsverket, anförande, att detta mitt uttalande måste anses »sakna fast grund». I anledning härav ber jag, herr talman och mina herrar, att få framhålla följande. Major Holmquist delgavs Kungl. Maj:ts beslut rörande nu ifrågavarande anmärkning den 2 mars 1928. Då hade ärendet legat oavgjort i 10 hela år. Den 19 mars, alltså något över 14 dagar därefter, får han underrättelse från första stadsfogden om, att därest han icke inom fyra dagar betalar dessa 1.842 kronor till statsverket, kommer utmätning att göras hos honom. Staten har kunnat undvara dessa pengar i 10 år, men, när ärendet äntligen blir avgjort, skall betalning ske nästan på dagen och t. o. m. under hot om utmätning! Jag vädjar till kammaren: är det icke rätt, som jag skrivit i min motion, att detta förfarande är bryskt?

Det finns emellertid någonting i denna sak, som är ännu värre, varom jag icke skrivit i min motion. Major Holmquist hade per telefon anhållit om att få uppskov med likviden för att få tid på sig att skaffa pengarna — en major sitter ju i regel icke med flera tusen kronor på fickan — men då svarades från riksräkenskapsverket, att vederbörande revisor, som gjort anmärkningen, behövde pengar och därför ville hava sitt anmärkningsarvode. Statens tjänstemän skola sannerligen icke vara beroende av huruvida vederbörande, som sitta här i Stockholm och revidera, behöva pengar eller ej. Jag anser detta förhållande vara synnerligen anmärkningsvärt och hoppas, att herr finansministern, på det uttrycksfulla sätt han kan det, talar svenska med herrarna i riksräkenskapsverket rörande sådant förfaringsätt.

Jag ber, herr talman, att med dessa erinringar få yrka bifall till reservationen.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Utskottet har icke givit sig in på de kontroverser, som här uppstått om bryska uttryck och bryskt förfarande. Om så-

dant inträffat och var det i så fall inträffat, har utskottet icke haft någon anledning att granska. Utskottet har, förutom på de akter som finnas, förnämligast stött sig på den omständigheten, att major Holmquist icke gjort den ringaste ansats att söka återfordra hos vederbörande de belopp, som oriktigt utbetalats. Det är dock så, att efteranmärkningen angående detta relativt lilla belopp, nämligen i jämförelse med den tidigare anmärkta större summan, kom den 15 mars 1921, och det första ärendet avgjordes den 5 februari 1926 genom Kungl. Maj:ts beslut. När Kungl. Maj:t hade fattat ett beslut av denna beskaffenhet, så skulle det väl åtminstone kunna anses vara ganska sannolikt, att det slutliga resultatet även i fråga om efteranmärkningen skulle bli i enlighet därmed, även om den åtgärden återstod att genom en framställning till riksdagen få beloppet efterskänkt. Efter den dag, då major Holmquist fick kännedom om Kungl. Maj:ts beslut, hade han väl i varje fall en chance att genom vidtagande av erforderliga åtgärder från vederbörande återfå vad han sålunda själv måste återbetala. Av allt att döma och efter vad akterna giva vid handen, ha några sådana åtgärder icke vidtagits, utan man har litat på riksdagens goda vilja. Detta är uppenbarligen en sak, som är värd att fästa avseende vid i detta sammanhang. Och det föreligger icke några förmildrande omständigheter av den beskaffenhet, att man rimligen kan gå med på att placera major Holmquist i en gynnsammare ställning, än den andra personer i motsvarande situation få intaga.

Beträffande författningens oklarhet, är ju det något som gäller för alla fall. Alla, som ha betalat ut belopp, som befunnits oriktiga, ha åberopat författningens oklarhet. Men detta har icke hindrat myndigheterna att intaga den ståndpunkt de gjort. Och ut ifrån en sådan enhetsståndpunkt måste man givetvis på ett likartat sätt behandla de olika fallen, så att icke den ene kan säga, att han blivit orättvist behandlad i jämförelse med den andre.

Jag anser mig således, herr talman, fortfarande ha skäl att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmström: Jag vill endast påpeka, att major Holmquist aldrig beretts tillfälle att, som herr Törnkvist sade, söka från vederbörande återfå de anmärkta beloppen. Ty inom något över fjorton dagar, efter det Kungl. Maj:t fattat sitt beslut, hotades han ju med utmätning. Hade han haft tid på sig att vidtaga sådana åtgärder, som herr Törnkvist talade om, skulle jag förstått herr Törnkvists resonemang. Men så har ju icke varit fallet.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Visserligen är jag icke jurist, men jag föreställer mig, att även om staten kommer och hotar mig med utmätning, så står val min fordran likväl öppen mot tredje man, så att jag, oavsett åtgärderna mot mig, kan hävda min rätt mot dem det vederbör.

Herr Holmgren: Bara en liten replik till herr Törnkvist. Vid sådana tillfällen — jag har själv erfarenhet därav — är det självklart, att de, som i sista hand skola betala pengarna, icke äro vidare hågade att göra det utan betala först sedan de blivit stämde. Om man då har en fordran på 100 kronor på var och en av tio personer, eller således tillsammans 1,000 kronor, så får man betala 200 kronor i rättegångskostnader för att få in 100 kronor, och det är ingen vidare affär.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ang. ifrågasatt ersättning till majoren E. Holmquist för vissa felaktigt utbetalade dyrtidstillägg.
(Forts.)

§ 12.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av väckt motion om personliga arvodestillägg åt vissa såsom rullföringsbiträden anställda underofficerare i reserven;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kammarkollegium för budgetåret 1929/1930 jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 87, i anledning av väckta motioner om ytterligare statsbidrag till väghållningsdistrikt, särskilt betungade av anläggningar utförda under kristiden.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 13.

*Ang. anslag
till luftfarts-
väsendet.*

Slutligen företogs till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till luftfartsväsendet.

Punkten 1.

Uti förevarande punkt hemställde utskottet, bland annat, under mom. a) att riksdagen måtte, med bifall till vad Kungl. Maj:t uti innevarande års statsverksproposition under punkten 31 av sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen, till understöd av regelbunden luftfart för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 500,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka, att ifrågavarande anslag måtte bestämmas till 400,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*: Herr talman! Man kan väl gärna säga, att detta flyganslag håller på att bli en permanent sak. Vi, som inte riktigt trodde, att det skulle gå så lätt att få en ändring här till stånd, sedan man en gång börjat, ha blivit åtminstone sannspädda. Det talas från motsidan så vackert om, att man skulle ha detta bara till dess man hunnit komma i gång och man fått företaget så att säga i gängor. Nu finner man naturligtvis, att bolaget har begärt mer för att hålla flyglinjerna uppe, men herr statsrådet har stannat vid det vanliga beloppet. I år tillkommer emellertid en hel del särskilda saker, som staten får betala, saker som jag för min del inte vill alls sätta ifråga, att man skulle undandraga sig. Dessa saker äro av ungefär samma slag, som de staten får att göra med, när staten gör en uppoffring t. ex. för byggande av hamnar. Här har man flygfält, fyrbelysning, väderleks-tjänst o. d. Det finner jag vara rimliga saker. Själva anslaget för denna civila flygning går däremot helt enkelt ut på ett förbilligande av biljetterna för eventuella resande på flygrutterna. Det blir helt enkelt så, att staten betalar det mesta för den verkliga kostnaden för en resa med flygplan.

Nu har man här hänvisat till en utredning, som skall klara upp dessa saker, och därför skulle vi vara tvungna att bevilja dessa 500,000 kronor. Ja, då undrar jag, om inte, därest förslaget bifalles, man då utan vidare vid den första utredningen kommer att gå ut ifrån detta belopp 500,000 kronor om året; det kan inte bli tal om mindre. Det blir minimum, man kommer sannolikt att taga denna siffra som den lägsta utgångspunkten, när man gör utredningen. Det blir som ett axiom. Så bruka rätt många utredningar på andra områden göras. Det har därför synt mig vara litet skäl i att trycka på, att staten väl

icke i all framtid skall betala huvudparten av kostnaden för resa med aeroplan. När man nu här har gått med på en del andra kostnader, som indirekt följa med denna verksamhet, så tycker jag det vore rimligt, att man sänkte någon smula på själva anslaget. Nu förstår jag mycket väl, att det icke finns några utsikter för en sådan sänkning. Jag tror nämligen att flygbacillen ännu härjar tämligen svårt. Jag förmodar dock, att denna sjukdom liksom andra infektionssjukdomar är i någon mån övergående, och det tör hända, att den släpper en och annan så småningom. Jag har tyckt mig märka, att representanter för de städer, som ha direkt flygförbindelse, äro något angripna. Man kan vidare märka, att de städer, som ligga utefter flyglinjerna, i någon mån hava känning av flygbacillen, oaktat de i grund och botten inte få mer av själva flygningen än maskinsurret. Denna sak göres, vill jag säga, så utomordentligt riksviktigt och intressant.

Det är inte minst för att giva ett uttryck åt, att man bör betrakta det på detta område utgående anslaget icke såsom ett för all framtid utgående, utan att detta successivt bör skäras bort, som jag reserverat mig på denna punkt. Jag vill visserligen icke som min ärade kamrat i utskottet påstå, att jag, på grund därav att jag är ensam reservant, har materiellt rätt, men jag tror ändå, att det är klokt att spara något även på detta område. Nu vet jag väl, att statsutskottets ärade vice ordförande inte gärna vill höra på det örat. Det är emellertid möjligt att någon av kammarens ledamöter kanske så småningom övergår, även när det gäller detta område, till sparsamhetspartiet. Jag säger »kanske»; någon sådan övergång märks inte så mycket i år. Vi ha nämligen icke val så snart, men bortåt den sista riksdagen i denna fyraårsperiod finns det kanske litet bättre hopp i detta avseende. Jag har velat litet förbereda i förhand och uttala, att vi även på detta höga område icke blott skola hava sparsamheten på tungan, utan vi böra även i verkligheten försöka en liten smula tillämpa densamma.

Det är därför, herr talman, jag ber att få yrka, att utskottets hemställan i förevarande punkt 1) bifalles med den ändring, att det i mom. a) upptagna anslagsbeloppet bestämmes till 400,000 kronor i stället för 500,000 kronor.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag skall be att från början få konstatera, att jag sällan haft så goda skäl för ett bifallsyrkande till vad utskottet föreslagit, som jag har i dag.

Såsom herr Olsson i Kullenbergstorp erinrat, pågår en utredning rörande hela den civila luftfarten och statens understödjande av densamma: men vad herr Olsson glömde nämna var, att detta anslag är likadant, som det har varit under flera år. Han glömde vidare nämna, att det är på grund av gällande kontraktsbestämmelser, man velat ändra så litet som möjligt och som samtliga departementschefer, vilken färg de än haft, ansett sig böra gå in för denna summa.

Att resonera som herr Olsson i Kullenbergstorp gör, att det här egentligen endast vore fråga om ett förbilligande av biljetterna för dem, som begagna detta fortskaffningsmedel, det tycker jag är litet för enkelt. Vi få dock komma ihåg att, tack vare den omständigheten att vi haft den civila luftfarten nu under några år, vi ha kommit ganska långt på detta område. Jag tror, jag vågar påstå, att t. o. m. skåningarna, och framför allt de, höll jag på att säga, ha under denna vinter fått de mest eklatanta bevis för att detta är ett mycket användbart kommunikationsmedel, när alla andra dylika svika. När jag sålunda erinrar om isblockaden i vintras, så har jag inte för avsikt att förlänga debatten, utan jag vill bara säga, när herr Olsson i Kullenbergstorp talar om detta anslag såsom varande av litet intresse för staten, att han har litet fel. Det är dock så, att denna civila flygning har gjort stora tjänster även i andra

*Ang. anslag
till luftfarts-
väsendet.
(Forts.)*

Ang. anslag
till luftfarts-
väsendet.
(Forts.)

avseenden. Jag sätter ju inte så förskräckligt stort pris på bragder av *varje* slag, men det jag här kommer in på, är av det slag, att jag gärna vill stryka under att det verkligen är bragd. Jag erinrar i det sammanhanget vad som hände i somras, när man från svensk sida hade möjlighet att skicka ut en expedition, och vad den uträttade. Jag tycker verkligen, att man har rättighet att litet anlägga också sådana här synpunkter på frågan. Men framför allt gäller här, att vi stå inför slutet av en kontraktperiod och att det pågår en utredning, som skall klargöra »huruvida och i vilken utsträckning» o. s. v. enligt den gamla termen.

Jag tror, herr talman, att sådana skäl bruka tala även inför riksdagens andra kammare, och det är på samtliga av mig anförda skäl jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till det av herr Olsson i Kullenbergstorp framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölis.

§ 14.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Härnösands stad av äganderätten till därvarande högre allmänna läroverks byggnader;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av fastighet i Linköping;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel för påbörjande av nybyggnad för Kungl. Maj:ts kansli;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärd för främjande av sparsamhet bland skolungdomen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av en tryggare rättslig ställning åt biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 145, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till folkskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av väckt motion angående beredande av särskild ersättning åt visst indelt manskap;

nr 90, i anledning av väckt motion om uppförande å ordinarie stat av samtliga arbetsledarbefattningar vid arméns truppförband m. m. samt flygvapnets verkstäder;

nr 91, i anledning av väckt motion om löneförbättring för vissa äldre subalternofficerare;

nr 92, i anledning av väckta motioner om ytterligare åtgärder för underlåtande av rekryteringen av officers- och underofficerskårerna i Boden;

nr 93, i anledning av väckt motion om medgivande att till förvaltaren vid intendenturkåren C. J. Bodin må utbetalas vissa belopp, utgörande dels uppbygget men återbetalat, dels ock ej utbetalat dyrtidstillägg; och

nr 94, i anledning av riksdagens år 1928 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928;

bankoutskottets memorial, nr 41, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 36 av bankoutskottets utlåtande nr 26, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 29, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om polisväsendet i riket.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jönsson</i> i Boa	under 3 dagar fr. o. m. den 6 maj,
› <i>Persson</i> i Fritorp	› den 6 maj,
› <i>Herou</i>	› 4 dagar fr. o. m. den 8 maj och
› <i>Olovson</i> i Västerås	› 4 » » » 5 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.55 e. m.

In fidem
Per Cronvall.